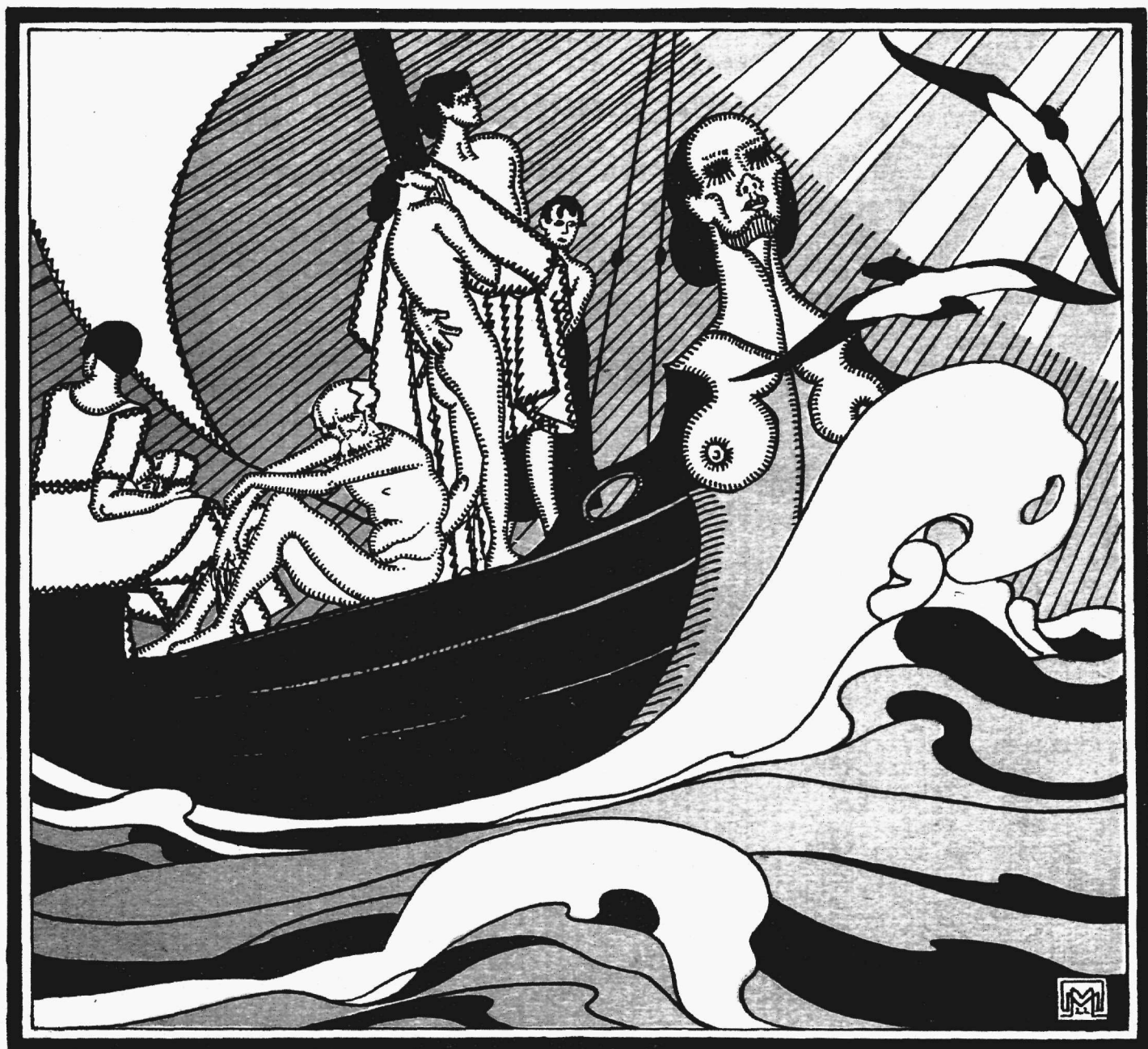

ADU

Nr. 28

14. Juuli 1923

DAAMIDE TUALETTIDE SPETSIAAL-ÄRI

HAAPSALUS, KARJA T. 3. **J. SAAR** NAROOVA - JÕESUUS,
MEREKÜLA TÄNAV 32.

TALLINNAS, NARVA MAANTEE NR. 19.

ALATI SUURES VALIKUS ELEGANTSED VIIMASTE
MOODIDE JÄRELE VALMISTATUD DAAMIDE KLEIDID,
KOSTÜÜMID, MANTLID, PLUUSID JNE.

VALMIS JA TELLIMISTE JÄRELE, TÖÖ OSAVATE MEISTRITE JÄREL-
VALVEL, KIIRE JA KORRALIK. HINNAD VÄLJASPOOL VÕISTLUST.

Tallinna Eesti Kirjastusühisus «PÄEVALEHT»

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate võima-
lustega sisseseatud

trükikoda

Kõige suuremad ja täie-
likumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid
ja ladumasinad. Kõige
mitmekesisem trükiläh-
tede valik j. n. e. j. n. e.

Litograafia

Offsettrükk

Kõige täielikum, mood-
saie abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata
hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu
graafilisi töid ja võib
sellel alal oma täiesti
uue sisseseade tõttu pa-
remate väljamaa selle-
kohasie ettevõtetele
-- julgelt võistelda --

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

**KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI**

**TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS**

ILMUB IGA NÄDAL**I AASTAKÄIK****TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2****TOIMETAJA KÖNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2**

TULEVIKU SÕDA.

Lootused, mida mõnelt poolt pärast ilma-sõda õhutati, et läinud sõda viimseks jäävat, tunduvad nüüd rohkem kui naiivsetena ja ei leia enam uskujaid. Küllaltki selgesti on viimased aastad näidanud, et ilmasõja raskused ja koledused midagi ei ole õpetanud, et inimkonna enamus veel endiselt ainult sõjariistade-õigusse usub ja selle „õiguse“ saavutamiseks endiselt mingisuguste hävituste ees tagasi ei kohku. Võib lühidalt konstateerida, et inimkond igavese rahu aate jaoks veel kaugelki küps ei ole, vaid, kui õnnetuks teda ka sõjad teevad, sõdimisest kui viimasest poliitilisest sammust loobuda ei suuda.

Kuna kogu maailma rahvastes sõja eitamise psühholoogia läbi pole lõõnud, kuigi suurem osa rahvaid sõjaküsimustes tegelikult passiivsed, on aga praegugi riike, kus militarismi ja imperialismi vaim liigagi teadlikult alal püsib ja kus teda mitte ainult alateadlikult eneses ei kanta, vaid kus teda kultiveeritakse.

Esimesena paistab sarnasena kohe silma Venemaa, see „tööliste riik“, mis aga on saanud kitsa kildkonna sõjariistus diktatuuriks. Vaatamata, et Venemaa praegu „hammasteni sõjariistus“ ja iga silmapilk sõjaga ähvardades ka iga silmapilk sõda alata võib, on praegune Vene militarism liig pealiskaudne ja ajutine nähtus, kui et teda tõsise hädaohuna võtta. Vene enamisel militarismil puuduvad juured rahva laiemates massides ja ta võib iga silmapilk kokku langeda. Enamlaste poolt algatatud üld-Euroopa iseloomuga sõda ei viiks tõsise ilmasõjani, vaid lämmatatakse ruttu kas nii või teisiti — kõige tõenäolisemalt, et enamlaste armee tõsise vastasega kokku puutudes kogu oma välise distsipliini ja korralduse juu-

res sisemise sõjakuse puudusel ruttu alla jääks ja laguneks, kuna puuduvad sõdimist tagakihutavad põhjused rahva laiemate hulkade hingelus.

Hoopis teine nähtus on Saksamaa militarism. Kuigi Saksamaal praegu sõjaväge ja varustust ei ole, kuigi ta majanduslistes kitsikustes vähkreb, püsib ta rahva laiemates hulkades, iseäranis aga laialistes väikekoodanlistes ja talupoegade ringkondades, kust on tulnud Saksa paremad sõdurid, sõjakuse vaim endiselt alles ja ükski „tõsine sakslane“ ei kujuta oma riigi tulevikku uue sõjata ettegi.

Sarnane psühholoogia on õieti palju kardetavam ja aktiivsem militarism, kui punase Venemaa armeed. Sarnane imperialism ei saa rahu, enne kui ta tulipurtskava mäena välja lõõnud, ja siis toidavad teda rahva laiemate hulkade südamed. Asjata oleks siin Prantsusmaad süüdistada, kes oma poliitikaga praegu kahtlemata Saksa militarismivaimu aitab õhutada ja seda kindlamini ja sügavamini sakslaste südamesse istutab. Prantsusmaa on Saksa militarismi juures ainult saatusline nähtus. Kui Prantsusmaa asemel mõni teine riik või rahvas oleks asunud, oleks ta samuti enese alleshoidmiseks kõik teinud, kui seda Prantsusmaa praegu teeb. Kuid Saksa imperialism on prantslasi sundinud enesekaitsele, neid kaestanud traagilise iseloomuga vastumilitarismile, nende iseloomu valanud süngeid meeletehteid ja neid viinud sõjaliselt teatud määral vanade greeklaste seisukohani, kes oma ajaloo viimasel arenemisel peaasjalikult kunsti, teaduse ja muu rahuliku tegevuse rahvana ometi sunnitud olid endid vahvateks sõdijateks välja koolitama.

Prantsuse Ruhri-poliitika on Saksamaa nõrgendamise poliitika. Kuipalju see poliitika õige ja kasulik on Prantsusmaale enesele ja kogu ilmale, selles võib mitmeid arvamisi olla. Kuid miks Prantsusmaa seda poliitikat ajab, see on liigagi arusaadav. Ilmasõda ei ole militarismi vaimu Saksa rahva keskel põrmugi vähendanud, kui mitte suurendanud. Revanche'i (kättetasu) iha on Saksamaal ääretu ja kui tal praegu sõjaväge ei ole, siis ei tähenda see veel midagi, tähtis on, et sõjakuse vaim olemas, mis esimesel võimalusel välja lööb. Juba praegu, kui Saksamaal muud võimalust ei ole, siis hoiab ta oma tööstust, iseäranis suurtööstust, iga hinna eest, et tehniliselt mitte alla langeda. Ja sakslased ei salga avalikult, et tehnikat neil esimeses jões tarvis tuleb tuleviku revanche'i-sõdades. Saksa suurtööstuse hoidmisest tulebki ka see, et sakslased, nagu nad seletavad, maksta „ei jõua“. Teistes ilmasõda kaasa teinud riikides on suurtööstus palju rohkem kannatanud, kui Saksamaal, iseäranis kannatanud on ta loomulikult Prantsusmaal, kelle pinnal sõda käis. Selle peale vaatamata on Prantsuse suurtööstus ja ka kogu Prantsuse rahvas sõja tagajärgede katmiseks palju suuremaid riigi-makse sunnitud maksuma, kui Saksa suurtööstus ja Saksa rahvas, kuna ju üldiselt teada on, et kogu Euroopas ilmasõjast osavõtnud riikide keskel kõige odavamad riigimaksu maksab iga üksik sakslane. Sakslased rikuvad aga Versaille rahulepingut ettekäändega, et nad maksta ei jõua, sealjuures peajasjalikult mures olles, et oma suurtööstust maksudega mitte koormata, millega isegi Saksa pahempoolsed, nendegi Prantsuse-vihkamise juures, rahul ei ole. Saksamaa laskis Ruhri okkupeerida ja peab nüüd „vastupaneku“ sõda rahulikult teel, et aga end mitte nõrgendada. Euroopa ja kogu ilma ees seletatakse küll, et sakslastel teisiti võimata, kuid kodustes kihutuskõnedes öeldakse lausa välja, et Ruhri sündmustest oleneb, kas Saksamaa kord veel suudab „kätte maksta“ või ei!

Jälgime meie huvituse ja põnevusega praeguse Saksa-Prantsuse „rahuliku sõja“ arenemist, kus ilmasõja huvid ja tendentsid täielikult sees, kuigi pealetungija on nüüd Prantsusmaa ja kaitseja Saksamaa. Selle „rahuliku sõja“ lõputseenid ütlevad meile umbes, mida Euroopas ligemas tulevikus oodata: läheb Prantsusmaal tõesti korda Saksamaalt makse saada — lühidalt, Saksamaad majandusliselt alla suruda ja nõrgestada, siis on Euroopa rahu, kui mõned „kohalikud“ ja „ajutised“ sõjad maha arvatud, enam vähem kauema aja peale kindlustatud, kuna sealjuures veel lootust on, et pikema-ajaline sõjaline „paast“ Saksa rahva militarismi ehk vähendada suudab, sakslasi omi vägu tundma

õpetab, nende sõjakust kahandab ja neid ülesehitavale tööle õpetab mitte ainult imperialismi ja militarismi tagaideaalidel. Peaks aga sakslased Saksa-Prantsuse keerdvõitlustest „tervema nahaga“ välja tulema, siis ei ole peatse uue ilmasõja tekkimises palju kahtlust.

Ei ole huvitusega asjatundjate arvamisi kuulda tulevikusõja tingimuste kohta. Nagu juba läinud ilmasõda näitas, on võit sarnastes sõdades nende päralt, kel paremad majandusliselised tingimused ja suuremad tarbeainete reservid. Kuid see ei ole veel kõik. Ilmasõda näitas, et sõda tarvitab ideed. Kelle idee kangem ja peajasjalikult rahvalikum, see võidab (muidugi on sealjuures tehniline tasakaal arvesse võetud). Kõige vähem populäärne ja kõige vähem rahvalikum oli Vene rahva sõdimismõte ilmasõjas. Kõigi hüüdsõnade peale vaatamata „sakslaste vägivallast“ oli venelastele suure sõja otstarve rahva laiemates kihtides täiesti arusaamata ja tume — ja see pole ime, kuna ka realselt Venemaal ses sõjas otsekohest põletavat tähendust ei olnud. Venemaa võitles ainult liitlaste toetuseks ja oma mõju suurendamiseks sakslaste nõrgendamise arvel.

Kuigi ka Inglismaa ja Ameerika sõjas ainult oma mõju kasvamist taga ajasid, oli see Inglise ja Ameerika rohkemarenenud rahvastele juba ideeks ja mõtteks, mis vähemarenenud venelastele palju ei öelnud. Kuid kõige põletavam ja ligidasema probleemina oli ilmasõda prantslastele, see oli neile juba peaaegu instinktiks saanud, elu ja olemasolu peamõtteks. Liitlased võitsid majanduslise ülekaaluga, kuid nad võitsid ka sellepärast, et prantslastele see sõda täiesti rahvalik oli ja ta mõtet toetas kogu rahva südamelööök. Ning on ju teada, et ideeliselt liitlaste hulgas eesotsas sammus Prantsusmaa, kandes ühtlasi ka majandusliselt ja inimohvrites kõige suuremaid raskusi.

Saksamaa kaotas ilmasõja, nagu ju öeldud, majanduslise ülekaalu all, kuid kahtlemata osalt ka sellepärast, et sõjaalgatus ja sõdimissihid veel küllalt rahvalikud ei olnud: keiser Vilhelm harrastas kroonu-militarismi, ta imperialism oli monopoliseeritud, lõpuks lõi välja rahva enese soov end ise juhtida ja ise omadele sihtidele vastu minna. Ning tõesti, nagu ju öeldud, dünastia langemine pole Saksamaalt imperialismi ja militarismi minema pühkinud, vaid teda ainult demokratiseerinud. Ja see on palju võimsam ja visam nähtus. Saksa rahva soov nüüd iga silmapilk sõda alata, on seks kõige selgem tunnistus, kuigi Saksa revolutsioon nagu pildi võis anda, et sakslased sõja kaotasid sõjamõtte puudumisel. Aga üks asi on sõja kaotamine, teine asi sõjamõtte edasikestmine: püsib viimane, siis toob ta lõppude lõpuks ikka võidu, kui

Pildid Vääna kosest.

A. Kõõgardal'i ülesvõtted 31. mail 1923

Vaatamisvääriline Vääna kosk samanimelisel jõel on Keila kihelkonnas, Vääna vallas, Vahi küla juures, 18 versta Tallinnast, 4 versta kindlusraudtee Vääna jaamast, 8 versta Keilast. Päriskosk on küll vast kõigest 1 süld kõrge, aga ülalpool koske langeb vesi mitmelt paekivi astmelt alla nõnda, et üldine langemine lühikese maa pealt on 12 jalga, ja vesi suure kiirusega kose paekaljudelt alla mühiseb, all suuri vahukogusid sünnitades. Jõeäärne maa allpool koske veetleb oma kaldal kasvavate okasmetsadega.

Üldvaade paremalt kaldalt.

väliseid tingimusi vähegi sellekohaselt võimalik korraldada.

Igatahes aga, arvavad asjatundjad, on tulevikusõjas see ühe armee peateguriks, kui ta end omas sõjamõttes ideeliselt kõige laiema

püüetes, kuni ta oma tahtmise läbi viib ehk kaob.

Sellepärast ei ole nõndanimetatud „välise distsipliini“ järele õpetatud sõjaväel ammu enam seda väärtust, kui see vanasti oli. Pu-

Üldvaade pahe-
malt kaldalt.

tele rahvahulka-
dele toetada
võib, kõik muu
tuleb iseenesest
— varustus, tar-
vilik distsipliin
jne. Kelle idee
püsivam, läbi-
tungivam, see
lööb lõpuks kõi-
gest läbi; keda
toetab kogu rah-
vas kui müür,
see muutub vas-
tasele mahasu-
rumatuks, kuigi
ta arvuliseltki
vähem on — vä-
hest arvu võib
maha suruda,
mitte aga ideed,
vaimu, mis üht
rahvast võib
üles lasta tõusta
järeljätmatuis

nane Venemaa ka, näituseks, hiilgab sellega, et ta sõjaväes vali ja eeskujulik distsipliin valitsevat. Kuid sõjas on sel distsipliinil kahtlane väärtus: sõjavägi võib ise iga silmapilk revolutsiooniliseks massiks muutuda ja üheainsa nädalaga enesele lõpu teha. Viimast hädaohtu ei ole aga iial karta, kui sõjavägi distsiplineeritud on sisemisel kohustuse tundel kogu rahva elumõtte nimel ja õhutusel, rääkimata sellest visadusest ja vastupaneku jõust, mis sarnane sõjavägi võib ilmutada.

Meil on palju selle üle vaieldud, kes vabadussõja võitnud, kas meie väejuhid või rahvas, ja polegi kokkuleppele jõutud. Kuid võiks küll liigagi arusaadav olla, et meie väejuhid ilma sellekohase meeskonnata kusagil Vene oludes kogu Eesti rahva toetusega vaevalt seda oleksid saavutanud, mida nad saavutasid. Nende sõjaplaanidele aitas kaasa palju just sõjaaegsete ohvitseride individuaalne orientatsioonivõime ja initsiatiiv, mis tihtipeale omapead toimetas ja kaugemale läks, kui seda

kindralstaap ette kirjutas. Selle juures oli neile suureks toetuseks nende loomulik, sisemisel distsipliinil põhjendatav vahekord sõduritega ja kogu rahva avaliku arvamise poolehoid. See oli võidu peapandiks. Ning sarnast vahekorda ja sarnast distsipliini peaks meie sõjaväes alles hoitama iga hinna eest!

Kahtlemata on meie kindralstaap palju paremini töötanud, kui seda kunagi venelased on teinud. Kahtlemata on ta ka Vene koolist mõndagi tarvilikku meile üle toonud. Sest meie kindralstaabi ohvitserid on ju eestlased, tähendab, teistsuguse struktuuriga, kui venelased, teiseks tuli neil töötada, nagu ju öeldud, Eesti oludes. Kuid Vene sõjakooli ja sõjakunsti ei tohitaks sellepärast tervelt Eestisse tuua. See oleks väärnähtus, millel rasked tagajärjed oleksid. Eestis peab välja töötatama omapärane distsipliin ja omapärane sõjakunst, mis põhjendab rahva laiemate hulkade iseloomul ja hingetõuetel. See on raske ja vastutusrikas probleem, kuid sellepärast seda tarvilikum.

R.

MIS ON ANTROPOSOOFIA?

Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas on uus liikumine, mida antroposoofiliseks nimetatakse, maad võtmas. Selle uue liikumise kodumaaks on Saksamaa ja tema alustajaks Rudolf Steiner. Sõna-sõnalt ümber pannes, tähendab antroposoofia „inimese tarkust“.

Uurides inimese välisilma tunnetusviise — meeli ja mõistust — ja nähes nende alalist arenemise ja täienemise võimalusi, leidis Steiner, et mida täielikumaks meie välisilma tunnetus muutub, seda täielikumaks muutub ka välisilm. Kui, näiteks, meil ainult kõvakehade tajumise võimalus oleks, siis eitaksime tingimata vedelikkude ja gaaside olemist. Sarnane asi olla, nagu Steiner tõendab, ka praegu meiega, tundes ainult kõvakehi, vedelikke ja gaase, eitame meie vaimudeilma reaalsust, loeme kõiki nähtusi, mida meie oma meelte abil tunnetada ei saa haiglase kujutusvõime sünnituseks.

Steiner ei raja oma õpetust mitte ainult palja vaimilise ilma olemise võimaluse peale, vaid ta tõendab inimeses ülimeeleliste nähtuste tajumiseks iseäralisi omadusi olevat, mida tarvis ainult antroposoofilise vaimu harjutamise läbi elule kutsuda. Antroposoofias on sellepärast ka iseäranis palju tähelepanu pööratud inimese vaimu koolitamise ja noorsoo kasvatuse peale. Selleks on välja töötatud vastavad harjutus- ja õppemetoodid ja sisse seatud asutused, milles antroposofistid loenguid peavad ja oma sümboolseid etendusi annavad. Dornbachis,

Baaseli lähedal on antroposoofilise teaduse ja kunsti tempel, mida nad „vabaks kõrgemaks vaimukooliks“ kutsuvad. Siin kantakse ette Steineri müstilisi draamasid ja peetakse suuremaid koosolekuid ja konverentse. Sellel „kõrgemal koolil“ on isesugune antroposoofiline välimus, ta on Steineri enese poolt kokku seatud joonistuste järele valmistatud ja pidada oma välimusega „aine ühinemist vaimuga“ kujutama.

Antroposoofiline vaimu arendamine seisab selles, et õpilane esiteks, mitme kuu jooksul igapäev mõni minut oma mõtteid ühe elutu asja peale katsub koondada. Teatud tagajärge kätte saades muudetakse mõtete koondamiseks määratud objekt järk-järgult elavamaks, kuna lõpuks õpilane puhtvaimliste asjade, nagu tuleviku ettenägemiseni, teiste inimeste mõtete ja tunnete äratundmiseni jõuab. Oma õpilaste käest ei nõua antroposofistid mitte midagi iseäralikku, ei haruldast fantaasiat ega müstitsismi poole kaldumist, vaid õpilane jõuda seda rohkem oma vaimu harjutamise edasi, mida kainema iseloomuga ja selgema mõistusega ta on. Steineril endal olla sarnane ülimeeleliste nähtuste tajumise and iseäranis suur, ta näha kõike seda, mis ta õpetab. Antroposofistid, kellel vaim hästi välja arenenud, tõendavad, et iga kivi, taime, looma ja inimese ümber olevat vaimlist, udutaolist kogu näha, millel, vastavalt igale olevusele,

omad kindlad tundemärgid. Suuruse poolest olla sarnane munakujuline vaimukeha, mis iga füüsilist keha ümbritseb, umbes kaks korda viimasest pikem ja neli korda laiem. Ka igal tundel ja mõttel olla oma vaimline välimus ja sellepärast ei jääda ka täieliselt väljaarenenud antroposofistile midagi saladuseks, nad näevad inimesi täiesti läbi, kõiki nende kavatsusi, mõtteid ja meeleolusid.

Steineri õpetuse järele olla kõigil teistel olevustel, peale inimese, kolm keha; esimene — igapäevane tuttav füüsiline keha, mis meie praeguse teaduse uurimise objekt on ja mille tegevust ära määravad füüsika ja keemia seadused; teist keha nimetab ta eeterkehaks, mida näha võivad ka vähem arenenud antroposofistid ja mille ülesanne seisab selles, et juhtida füüsiliste kehade orgaanilisi protsesse, sünnitada ja hoida koos elavaid üksusi, nagu üksikuid taimed, elajaid jne. Iga füüsilist keha võib niikaua elavaks organismiks pidada, kui tema ümber asub ta eeterkeha. Eeterkeha lahkumine tähendab surma, organismi tegevus kaotab kohe oma eesmärgi ja tema asemele astuvad jõusse üldised füüsilise ilma seadused — keha hakkab käärima ja lagunema. Kolmandat keha nimetab Steiner astraalkehaks — see on tunnete ja himude keha, — tema füüsiliste kehade juures viibimine hoiab neid ärkvel, kuna ta lahkumine und sünnitab; mida täielikumalt ta elavast organismist lahkuib, seda sügavam on uni; tema osaline lahkumine sünnitab unenägusid. Magamise ajal viibib astraalkeha tunnete ilmas, sealt tagasi tulles toob ta uusi tundeid ja himusid ärkajale. Astraalkeha olla palju raskem näha saada, ta ehitus olla rohkem „vaimlisem“, kui eeterkeha oma.

Inimesel, kui kõige täielikumal olevusel, olla Steineri õpetuse järel veel neljas keha, — see olla inimese vaimline „mina“, temast olneda inimese indiviidum, tunnete ja elamuste ühtlus ja meelespidamise võimalus. Vaimline „mina“ olla see, kes alamaastmeliste kehade peale mõjudes neid täiendab ja selle läbi ka ise täieneb. Vaimliste „minade“ täienemise eesmärgiks olla üldiline, ainsam tarkus, mõistus, millega ühteliitumises Steiner üksikute „minade“ kõrgemat täienemist näeb. Peale seda evolutsioneeruda viimane üldilmlise, ainsama armastuse poole edasi, mis kõigi olemasoleva tegevusele ainsamaks õigeks eesmärgiks ja aluseks olla.

Steineri poolt on kokku seatud antroposofiiline ilma ja inimkonna arenemise ajalugu, mis kaugest tulevikust algab ja kõik vaimliste „minade“ puhastuse ja arenemise astmed ära näi-

Osa Vääna koske pahemalt kaldalt.

tab. Ka ei puudu antroposofistidel vaimliste kehade anatoomia, kus mitmesuguste sümbolsete tähenduste all kõik vaimukeha osad üles on loetud ja nende peale mõjumise võimalused ära on näidatud.

Antroposofiilises vaimus on juba kaunike kogu raamatuid ilmunud. Kõiki teaduse saavutusi ja eluküsimusi peavad antroposofistid hoolega silmas, nad tahavad oma õpetust hästi tegeliku eluga ühte siduda. Kõik poliitilised küsimused ja elumured saavad aga nende valgustusel uued tähendused. Antroposofia tahab olla täiesti rahvuslik; kõiki loenguid peetakse võimalikult populäärseks ja igapäevase arusaadavalt, katsutakse igamoodi laiematele massidele uut õpetust kättesaadavaks teha. Antroposofia ei ole mitte ka passiivne, nagu mõni usuõpetus, mis maapealse elu tähtsust eitab, sellest koguni lahtiütlemist nõuab, vaid vastu-

oksa, antroposoofia on täiesti aktiivne ja tegevusjõuline.

Peale kord juba nimetatud kasvatusliste probleemide, on antroposoofia ka suurt rõhku pannud elu aineliste ja seltskondliste küsimuste lahendamise peale. Steineri poolt on üles seatud ka antroposoofilised sotsiaal-ideaalid.

Nagu näha, läheb oma mahu poolest antroposoofia lahku nii teadusest kui ka usust,

ta tahab neid mõlemaid ühendada ja ühes sellega ka kogu elu endasse koondada, ta tahab mõistustsilsel teel seda pakkuda, mida seni dogmaatilise usuõpetus on pakkunud.

Missuguse seisukoha meie vana positiivne teadus, selle „uue täielikuma teaduse“ vastu võtab, ja kui suurel määral ta seda „uut teadust“ tunnustab, näitab tulevik, kuid tegelikult kasvab antroposoofia mõju iga päevaga.

Co.

KARISTATUD KÄÄBUS.

VILHELM SCHMIDTBONNI jutustus. Tõlkinud H. K.

Praegu võib jälle meele tuletada kena juhtumist Konstantinoopolis. Kõigis asjus uuendusmeelne sultan Mahmud II, surnud 1839, pidas siiski iganenud vürstikombest kinni: temal oli kääbus. Selle kääbuse inetus oli nii äärmine, mis meid enam ei kohuta, vaid naerma ajab. Võib olla peitub selles naerus osa sarnase pildi jubedast mõjust, mis muidu ehk surnavalt mõjuks; võib olla, ka piiritu rõõm, et mitte ennast pole tabanud nii hirmus õnnetus.

Tolleaegsete teadete järele polnud kuulus kääbus Ahmed Aga pikem, kui et ta ulatas seis-tes parajasti lauale vaatama. Tema peeneid ja õudseid ämblikujalgu ühendas peaga lapselikult nõrk rinnakorv. Käsivarred rippusid üle põlvede. Käed ja jalad olid väga väikesed, kuid erandlikult hästi vormitud. Näos mõjus kõige kohutavamalt tema suur veripunane suu: nurkades kiskusid sügavad valukortsud ta allapoole, kuna aga keskel, naeruväärsest vastupidi, osutasid huuled rahuldamatut pilkehimu ja hulljulget elurõõmu. Suu kohal särasid sügavates kondilistes koobastes suured raske-meelsed silmad nii õrna tulega, et neid ükski ei suutnud kunagi unustada, olgugi ta naernud kääbuse inetut keha.

Lõunalauas istus Ahmed Aga sultani kõrval. Esimesena tohtis ta hommikul sultani juure minna, viimasena lahkus ta sealt õhtul. Tema saatis sultani, kui ta jalutas oma aegade alleedel ehk kõndis oma kangelt seisvate alamateridade ees. Kui koolipoisid naersid nad iga nägu, mis püüdis varjata väärikalt oma rumalust ehk kavalalt oma kelmust. Valjusti ütles kääbus sultanile oma tähendusi. Kõigile, kes tulid esimest korda provintsist sultani kummardama, andis ta nii tabavad pilkenimed, et mitte üksinda sultan, vaid kõik juuresolijad pidid valjusti naerma, kuna aga pilgatavad mõistva andeksandmise maski all saatsid vihaseid pilkusi kääbuse poole. Kuid neis nimedes oli alati rohkem, kui ainult pilge, neis oli otsus,

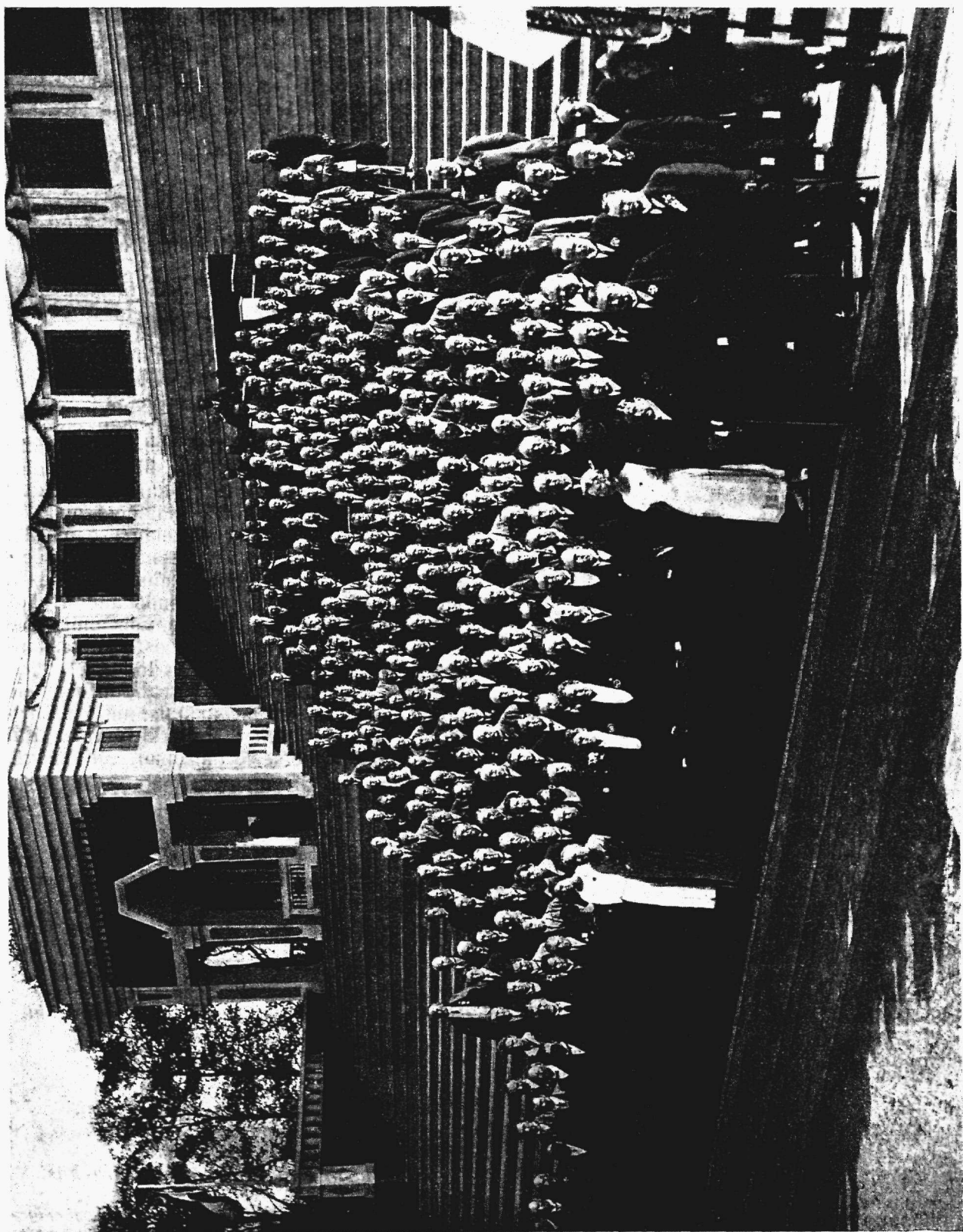
mida sultan võis usaldada. Ta polnud kunagi pidanud kahetsema, kui ta kääbuse nõuandel mõnda ametnikku kusagile määranud ehk lahti lasknud, mõnda ettevõtet alustanud ehk jätnud. Kõneldi koguni, et edurikas sõda janitshaaridega oli kääbuse algatatud ja tema kaasabil lõpule viidud.

Vaikseil suviõhtuil ei raatsinud sultan kääbusest sugugi lahkuda. Kullatud paadis liuglesid nad vaevalt hingavate „Magusate vete“ pinnal ning Ahmed Aga laulis pehmelt ja kõlavalt kui ööpik. Selle tõttu tuli sultan sagedasti hilja oma seraili ja ikka püüdis ta pikendada momenti, kus ta kääbusest pidi lahkuma, et oma ehitud tantsijannadega aega veeta. Alguses saatis kääbus teda väravani, siis hoovini, siis marmortrepini, lõpuks lahkus ta sultanist alles naistelossi saalides. Kuhu ükski mees kunagi ei tohtinud peale sultani ja valvurite, seal jalutas varsti takistamatult ahtake moonutatud kehaga kääbus ning kaunid odaliskid tervitasid teda rõõmsate hüüete ja hõbedase naeruga. Alguses viibis Ahmed Aga tantsijannade juures sultani kaaslasena. Kuid aegajalt lähenes ta naistele, nende ja tema vahel tekkis mingisugune linnulikult sädistav usaldav vahetõttu, teda kutsuti kord ühte, kord teise nais-teruumi ning pea liikus ta neis täitsa iseseisvalt, iäi sinna pärast keisri lahkumist, ehk läks enne keisri tulekut, ehk viibis serailis terved päevad, kui keiser jahil oli, ilma et sultan või mõni valvuritest või ükski inimene, ka kõige vihasemad kääbuse vaenlased, oleksid teda kahtlustanud: nii vähe sarnanes mehele see õudne kogu, kes pikkamisi ja ettevaatlikult tõstes oma peeneid jalgu, liikus libedatel põrandatel, nii kaitstud näis ta olevat oma jubeda inetusega, et ainult hirmunud ehk pilkavad naisesilmad võisid teda vaadelda.

Siiski märkas kord sultan Mahmud II, olgugi veidi viinast joobnud, võimalik, just selle tõttu teravamalt nägev, et tema ilusad naised

Foto Akel.

VIII. Eesti laulupeo kooride juhid,
pildistatud laulnivalal ühes riigivanemaga, riigikogu esimehega ja Lauljate Liidu juhatusega (ees, paremal pool).

Viru-Jaakobi langenud sõdurite mälestussammas.

polnud Ahmed Agale sugugi nii ükskõiksed, kui arvata võis. Sulttan käskis teda salaja valvata, ja juba teisel päeval tabati ta ühe odaliskiga. Sellekohase seaduse põhjal ootas neid järgmine karistus: odalisk veeretatakse kinnises vaadis kallakust alla merde ja mees puuakse seraili väravas.

Jutud sündmusest lagunesid imekiiresti ko-

gu linnas. Ei kellegil polnud kaastundmust. Aastasadasid kestnud harjumuste tõttu olid õigeusklike vaated neis asjus nii pühad, et viha ja pahameel oli üldine. Mitmetuhandeline rahvahulk kogus väravasse, et näha merde veeretatavat vaati ja kääbuse inetut lapsekeha rippumas.

Ent Mahmud II oli valitseja, kes ei talitanud mitte oma eelkäijate eeskujule järele, vaid iseseisvalt. Ka siin leidis ta karistuse, mis raskelt tabas kääbust, veel raskemini odaliski, ning siiski neile mõlemale näitas sultani armastust.

Ta kõrvaldas kääbuse oma hoovist, andis talle väikese majakese kusagil ilusas eeslinna aias ning määras talle naiseks selle, kes olnud talle lahke ja teda himustanud. Kogu linna pahameelel pühitses sulttan oma lossis pidulikult pulmi kõigi aukandjate juuresolekul. Laud oli ehitatud kulla ja kalliskividega, nagu oleks olnud mõne printsi ja printsessi pulm. Odaliski sale kuhu näis looride all veel saledam, kui laps kõndis ta kõrval kääbus. Suurtüki paukudes tõsteti neid kandetooli ja viidi neid uude kodusse, kus nüüd kääbus pidi elama eemal kõigest hülgusest, mis teda seni ümbritsenud, kuid kaunima naise mehena, ning viimane, kahetsedes kogu eluaeg paari möödaneva päeva magusmõrudat võluvust. Ta võis oma kogemuste põhjal siiski ennast trööstida, et Ahmed Aga polnud kõige halvem, ja loota, et tulevikus on võimalikud mitmed avantüürid. Sellepärast polnud ta pruuneis silmis, mis kui hirvesilmad läikisid läbi looride, ühtki pisarat. Kääbuse silmad aga põlesid tulisemalt kui kunagi.

Üksinda ja kurvalt seisis sulttan tühjas saalis, kui kõik külalised olid lahkunud lossist. Ennast oli ta kõige raskemini karistanud.

PERSIA LUULE.

Rubaijat.*)

Omar-i-Khajjam († 1123. a.)

*Kas tead, miks juba vara enne agu,
Kukk kisendab ja teatab ööle pagu?
— Et jälle kadunud su elust on üks öö,
Ja elupõllule on tekkinud uus vagu.*

*

*Mis kasu Sinul sellest, et mind saatnud siia?
Mis sellest, et mind tahad jälle ära viia?
— Ah, ükski kõrv veel pole kuulnud seda,
Miks lähme siit, miks tuleme me siia.*

*) Rubai (paljus rubaijat) on neljarealine luuletus, milles riiuvad esimene, teine ja neljas rida, kuna kolmas enamasti väljaspool riimi seisab. Ainult harva rii-

*Kui löid Sa elu, siis ka surma löid —
Meid, oma kätetöö, Sa surmal ohrviks tõid.
Kui halb Su töö, siis keda tabab süü?
Kui aga hea, miks puruks siis ta löid?*

*

*On kadund rahvused, kui õhkuw süsi,
Siin pole vihal, armastusel, elul püsi.
Siin tühjendakse elu viinapeeker,
Ja kuhu kaob kõik — sa parem ära küsi.*

muvad kõik neli rida. Rubai avaldab enamasti epigrammiliselt lühikeselt iseseisva mõtte. Jga rubai on iseseisev luuletus.

POLAARVALGUSEST.

Prof. dr. ADOLF MARCUSE.

Kuulus füüsiker ja meteoroloog Heinrich Vilhelm Dove, keda tuntakse kui aluspanijat teaduslikule õpetusele meie maakera õhkkonnast, küsis kord, umbes aasta 50 eest, eksamil noorelt kandidaadilt seletust põhjavalguse üle. Saades ärritusest segaselt noormehelt vastuse: „Teadsin seda täpselt, kuid kahjuks ei tule ta mulle praegu nii äkki meele“, ütles Dove tuntud naljahambana: „Kui kahju! Ainuke inimene, kes põhjavalgust õieti oleks võinud seletada, on selle nüüd unustanud“.

Ajad on muutunud; viimsetel aastakümnetel on teadus nii palju edasi sammunud, et võidakse anda koguni täpseid seletusi polaarvalgusest — lõunavalgusest lõuna- ja põhjavalgusest põhjanabal. Siinjuures tuleb tähtis osa kirjutada agarate Norra, Daani ja Rootsi teadusmeeste, nagu Lemström, Paulsen, Birke-land, Strömer j. t., arvele, kuna meie õhkkonna suurepärase fenomeeni küllalt huvitav on, et teda lähemalt vaadelda.

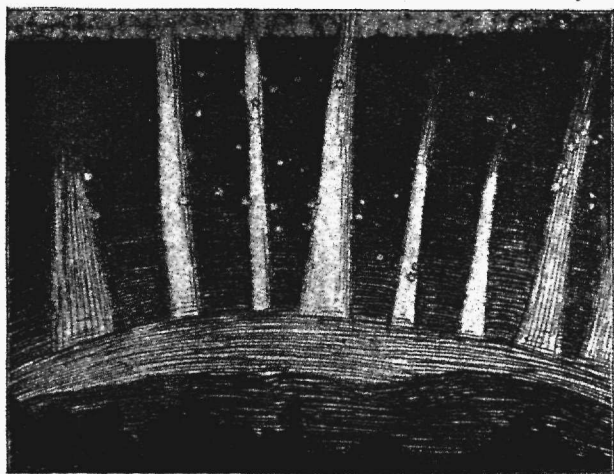
Kuidas tekib polaarvalgus, millisena ta esineb ja kuidas seletab teda teadus?

Nagu äike on õhuelektritsiteedi vabastumine, nii võib polaarvalgust vaadelda kui mingit kroonilist maakera atmosfääri elektri vabastumist. Et siin tõepoolest on tegemist elektrilise valgusnähtusega, näitavad spektraalanalüütilised uurimused ja otsekohesed katsed. Polaarvalguse — niihästi põhjavalguse (aurora borealis) kui ka lõunavalguse (aurora australis) — spektrum esineb hulga enam või vähem heledate joontena, mil-

lest kõige tugevam, heleroheline, n. n. „põhjavalgusjoon“, on tekitatud ainet, mis seni veel tundmatu, kuna ülejäänud jooned on atmosfääri mitmesuguste gaaside, peaaesjalikult lämmastiku ja vesiniku, omad. Siinjuures on iseäranis huvitav nähtus, et polaarvalgus õhkkonna kõrgemates kihtides, peale roheline „põhjavalgusjoone“ sisaldab enam vesinikujooni, kuna madalamates on ülekaalus lämmastikujooned.

Peale spektraalanalüüsi tõendab ka otsekohe eksperiment, et polaarvalguse juures on tegemist elektrinähtusega, mida muuseas tunnustab juba selle tähelepanuväärse elektrivabastumise kuju. Ühel Põhja-Soome mäel on sünnitatud kunstlik polaarvalgus seeläbi, et vasktraatide võrk, otstega maast isoleeritud, ühendati samuti isoleeritud traadi abil mingi sügavama veekihiga maa sees. Nii tekkisid elektrivoolud maa pindkihi ja õhkkonna vahel, mis kutsus välja kestva hiilguse nimetatud traatvõrgu kohal, kuna samal ajal toimitud spektroskoobiline uurimus näitas selgesti polaarvalgusjoont.

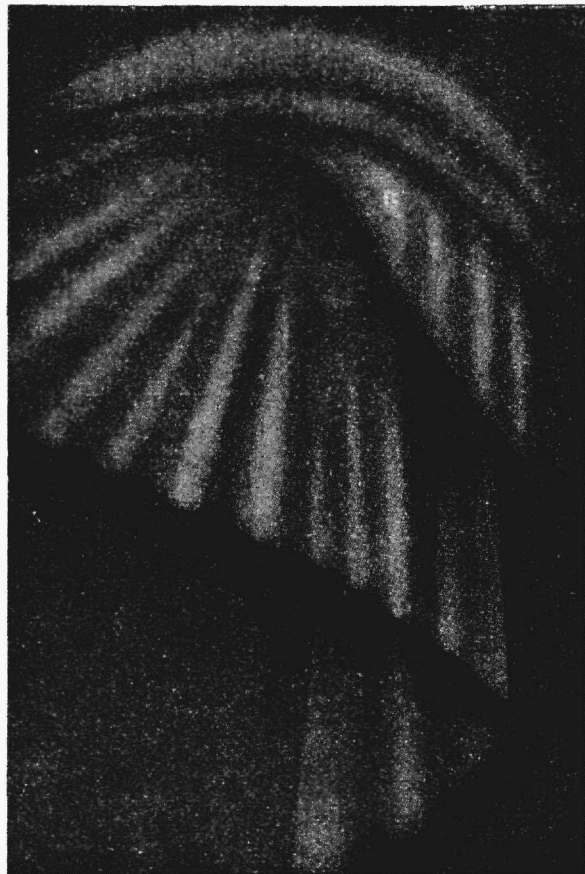
Nüüd oletatakse polaarvalguse tekkimist katoodkiirtest, mis tulevad välja päikesest kui energiaallikast ning läbibistavad ilmaruumi väikseimate elektriosakestena. Jõuavad nüüd need katoodkiired maakera, mis ju vaid väike täpp kogu suurest päikesesüsteemist, magneedivälja, siis tekivad meie planeedi maanabade ümber kõrgemates, hästi hõredates õhkkihtides katoodkiirte rühmad, mis omakorda uuesti saa-

Suur põhjavalgus, nähtud 9. sept. 1898. a.

Draperiikujuline põhjavalgus.

Pael- ja draperiikujuline lõunavalgus.

davad igalepoole kõrvalkiiri. Nii sünnivad magneeditel maanabadel kui ka kaugemal neist suurepärased õhkkonna hiilgusnähtused.

Et aga energiaallikat tuleb otsida nimelt meie planeetidesüsteemi keskkujus, tõendab niihästi päikese seisenditest olenev polaarvalguse intensiivsus kui ka asjaolu, et päikeseplekkide ilmunisaegjärk langeb täiesti ühte tugevate polaarvalgusnähtuste esinemisaegjarguga. Vägevad erupsiioonnähtused, mis päikesel ilmuvad plekkide, faaklite kui ka värvirikaste protuberaanside või hiigla vesinikkogude näol, korduvad umbes iga üheteistkümne aasta järele, kuna samal ajal maakeral saavad nähtavaiks suured polaarvalgused.

Päikese elektrilikkuse hiiglamõju, ulatudes läbi ilmaruumi, peegeldub vastu meie planeedil mitmesugusel viisil, eriti eelmainitud valgusnähtuses, samuti magneetnõela seisendi muutumises, elektrivoolude katkemises jne. Nimelt polaarvalgus on see, mis sünnitab silla päikese kosmiliste nähtuste ja temast tekitatud elektromagnetismi vahel.

Olles vaadelnud polaarvalguse tekkimist,

peatume vähe ka tema esinemiskujude juures. Vahelduvate, osalt imestamisväärt suurepärase, värvirikaste valgusnähtustena ilmuvad nad peaaesjalikult põhja- ja lõunanaba ringkondis, olles aga nähtavad ka kaugema vöö maa-des. Need esinemiskujud on äärmiselt mitmekesised, kusjuures silmapaistvaimatena tuleks nimetada eriti kaar-, kiud-, kiir-, pael- ja draperiikujulisi. Kuna polaarvöödes selgesti nähtavad on kõik, tuleb meil ette ainult kolm esimest: kaarkujuna — valge vikerkaarelaadiline valgus, kiudkujuna — üksikud kaarest sünnitatud ülespidi pöördud kiired ja kiirkujuna — kaart läbistavad, krooni sünnitavad kiired.

Eriti huvitavad on peaaesjalikult ainult polaarvöös nähtavad paelkujud, mis, vabalt õhus õõtsudes, esinevad rõnga-, spiraali- ning mao-laadiliste kujunditena. Neist paelkujudest tekitab aegajalt ilusaimad ja võimsaimad polaarvalgusnähtused, rohekahegilised draperiid, sarnased õhus õõtsuvalle voldilistele eesriietele, teravlõpulise otsaga all, üleval mitmekesiste laienevate lainetustega.

Tugevad polaarvalguse ilmuvused, saadetud mõnikord isegi säriseva kahinaga, esinevad

Kiudkujuline põhjavalgus.

Draperiikujuline lõunavalgus.

korrapäraselt üheaegselt nii põhja- kui lõunabal. Mõnikord ulatub nende paistus üle külmvöö parasvöömaadeni, kuid harva palavvöödeni.

Iseäraliste mõõtmiste ja tähelepanekute põhjal kokkuseatud polaarvalguste kaardi järel tuleb nimetatud valgusnähtuste ilmuvust kõige rohkem ja kõige intensiivsemal kujul ette maa-alal, mis ulatub Põhja-Ameerikast, Barrowilt, üle suure Karujärve Hudsonbaile ja sealt üle Faröerisaare Nordkapini, sealt Jäämerele.

Polaarvalguse ilmumisega käivad kaasas

enam või vähem tuntavamad magneetjõu mõjuvuse takistused või n. n. „magneetilised tormid“, mis avalduvad magneetnõela harilikust seisendist kõrvalekaldumises kui ka telegraafide nii tähtsa maa-elektrivoolu katkemises, mis esineb isegi neis kohtis, kus polaarvalgust ei vähtagi.

Maafüüsika seisukohalt omavad erilise huvi veel mõõtmised, mis näitavad kõrgusi, millistel on nähtud kirjeldatud valgusilmuvusi. Polaar-ringkondis algab nende piir juba üsna maa-pinna läheduses, nagu neid on nähtud näiteks Gröönimaal, kuna nad ka sageli võivad ulatuda 1000 mtr. kõrguseni. Enamasti aga kerkivad nad palju suuremaisse kõrgustesse, kusjuures neid on märgatud ulatuvat 80, 150, 250 ja veel enam klm.

Kõrgeimate ulatuvuste üle on jõutud otsusele hiliseimate mõõtmiste varal, mida on toimitud fotogrammeetriliselt mitmest vaatepunktist, tehes samal ajal fotograafilisi nurkülevõtteid. Põhjapoolusel on leitud valgusnähtus ulatuvat 450 klm. kõrguseni.

Need on kõrgused, kust kindlasti tuleb otsida meie maakera õhkkonna äärmiseimat piiri. Mainitud hiliseimate uurimuste juures on tähelepanuväärseid märkeid saavutatud ka spektroskoobiliste katsete abil. Iseäranis kõrgetes õhkkihtides esineb polaarvalguse spektrumil ainult selge roheline põhjavalgusjoon, vähe madalamal, kuid ka ikkagi üle 200 klm. kõrgusel, seltsivad nimetatud joonele selged vesinikujooned, kuna madalamates kihtides roheline joone kõrval iseäranis silmapaistvad on lämmastikujooned.

Nii on põhjavalguse teadusliku uurimuse põhjal selgunud ka meie maakera õhkkonna koosseis mitmesugustes kõrgustes. On leitud madalaimast lämmastik-hapnikkihist ülalpool asuvat esiteks puhas vesinikkihtkond ja sellest ülalpool mingi vesinikust veelgi kergem gaas, mille loomus aga seni alles tundmatu ja mis arvatakse sarnanevat samuti tundmatuile gaasiosadele päiksekroonis.

SPARTAKUSE MASS.

HANS LANDI jutustus.

2

III.

Vabaduses. Esimesed võidud.

Need seitsekümmend kaheksa meest, kes võitlusest Capua linna kaitsevägega ära põgenesid, varjasid esiti endid. Neil oli õnn järgmisel ööl vehklemissõjariistade voori kinni pidada, röövisid sõjariistad ning olid nüüd esiti

vähemalt nende sõjariistadega varustatud, mille tarvitamist nad õppinud. Nii jõudsid nad Vesuvi juure, mis sel ajal vagune ja rahulik oli.

Veel enne, kui põgenejad mäeni olid jõudnud, tuli neile nende tagaajamiseks väljasaadetud Capua linnaväe osa järele, nad astusid sel-

Foto Akel.

Riigivanem J. Kukk avab laulupeo lühikese kõnega.

lega taplusse, võitsid selle ära ning võtsid sõjariistad omale. Vehklejad vahetasid rõõmuga häbistavad, teotavad vehklemissõjariistad, mis nad seni kannud, õigete, korralikkude sõjariistade vastu ümber.

Täis rõõmu selle võidu üle ronisid nad Vesuvi otsa. Mäetipus peatusid nad. Nad teadsid, et neile siin kallale võidi tungida, ning Spartakus valmistas neid selle võitluse vastu ette. Ta ütles neile: „Kui me kord suurema peame, siis on parem oma vabaduse eest langeta kui teineteist tööta pealtvaatajate lõbuks tappa.

Roomas võeti sõnum Lentuluse kooli vehklejate ärapõgenemise kohta murega vastu. Sitsiilia ähvardav orjademäss tegi valitsuse küllalt ettevaatlikuks ja seda väikest vehklejate mässu ei hinnatud mitte madalalt ning saadeti kohe praätor Clodiuse 3000 sõjamehega Vesuvi juure.

Präätor võttis selle vähe austava käsu magus-hapu näoilmelega vastu. Talle näis, et see tema ameti kohane pole Rooma legionääre mässuliste orjade vastu võitlusse viia. Oleks võidud ju sellele salgale Capua politsei abil mõistus pähe panna.

Präätor jõudis Vesuvi juure, piiras mäealu-

se, võttis ainukese tee, mis üles viis, valju valvuse alla, lõi oma laagri üles ning otsustas rahulikult need paar mehikest seal üleval ära päljutada. Küll nad juba alla tulevad, kui nende moon söödud on. Spartakus tõmbas sellele lapsikule plaanile risti peale. Ta lasi rohkearvulistelt viinapuudelt, millega järsk mäe vastuseisev külj kaetud oli, oksad ära lõigata, neist tugevad redelid põimida, mida mööda vehklejad endid öösel alla lasksid. Nii jõudsid nad praätori magava sõjalaagri selja taha, mille nad tormijooksul ära võitsid. Äkiliselt ärahirmutatud soldatid põgenesid — 3000 legionääri käputäie kindlameelse vehkleja eest... Spartakusele langes saagiks palju söögimoona ja sõjariistu. Terve sõjalaager langes tema kätte.

Spartakuse salk sai nüüd kohe rohkesti lisa selle ümbruse pool-metsikute karjaste ning lamburite, hulkujate ja teeröövlite hulgast. Sest need maaosad olid Rooma riigi lagunemise aegadel alati väga kahtlased ja seal hulkus palju kardetavat rämpsut. Spartakus võttis kõik vastu. Ta võis neid vaevadega harjunud, julgeid ja kõiki salateid tundjaid inimesi väga hästi tarvitada. Et ta orjade kui ka kõigi teiste rõhutute vabaduse eest võidelda tahtis, siis tunnustas ta seda heaks, et ka need äratõugatud ja viletsad, kelle seas nii mõnigi põgenenud ori

Foto Akel.

A. Topman juhatab E. M. O. segakoori „Messiase“ ettekandmisel.

oli, tema sõjaväkke astusid. Nelja nädala pärast oli tema väes juba 10.000 meest.

Võimukas mässuliste arvu kasvamine oli ajalooliselt põhjendatud. See samniitlaste, luukaaniialaste ning apiiliaalaste ümbrus varjas lugematu hulka vihaseid Rooma vaenlasi: Rooma riisus neilt nende vabaduse, ta tegi neid oma maksualusteks ja alamateks. Need alandatud inimesed ühinesid heameelega Spartakuse väega, sest nad olid ikka veel oma vana unistuse võimuses: nad tahtsid endid Rooma valitsemise alt kord vabastada.

Spartakuse esimene mure oli nüüd seda kokkuvoolanud inimhulka Rooma eeskuju järel sõjakunstis välja õpetada ning korralikuks sõjavõimuks muuta. Ta seadis manipelid ja kohortid kokku, nimetas tribuunid ja centurionid ja aimas roomlaste sõjaväelaadile kõige väiksemates asjadeski järele. Sõjariistade poolest oli orjade sõjavägi ikka veel nõrk. Seegi puudus kõrvaldati, kui linnad Cora, Nuceria ja Nola ära võideti. Sealt saadi palju sõjariistu saagiks.

Nola äravõtmise juures elas Spartakus oma uue sõjapealiku elu esimese valusa pettumuse üle. Mingisuguse abinõuga ei suutnud ta oma distsiplineerimata karja sundida, et see oma röövimise-, tapmise- ning laastamisehimu maha

Foto Akel.

J. Simm laulupeo üldkoore juhatamas.

Foto Akel.

Lauljate Liidu juhatuse esimees J. Linnamägi loeb laulupeol tervitustelegramme ette.

jätaks. Need pika orjaelu ajal kõiksugu julmuste läbi vihaseks tehtud inimesed valasid oma tasumishimu õnnetute Nola elanikkude peale takistamatult välja. Linna uulitsad ujusid verest. Teotamist, röövimist, põletamist — kõiki taltsutamata sõjaväe kuritegusid panid orjad õnnetu linna ning selle elanikkude kallal toime.

Spartakus, see kaugelenägija väepealik, kahjatses seda väga. Ta nägi selles oma inimeste kohutavas ülespidamises hädaohtu tervele vabastamise plaanile. Mis oli selle Nola linnaga barbaarliku ümberkäimise tagajärg? Sest ajast peale lukustas ennast iga Itaalia linn lähenevate orjade eest ning seadis enese kohe kaitsevalmis. Spartakus lootis aga ühe või teise Lõuna-Itaalia linnaga, kus roomavaenulikud kodanikud elasid, sõbralikku ühendusse astuda. Ühe neist linnadest tahtis ta oma alaliseks peakorteriks valida, kindlaks keskpunktiks, kust ta sõjategevust oleks võinud juhtida. Selle plaani tühistas nüüd tema taltsutamatu kari jäädavalt.

Suure juhi inimsõbralik süda, millele iga ebatarvilik valjus vastik oli, ei võinud neid koldusi, mis Nolas toime pandi, enam kauem välja kannatada. Talle tuli mõttesse järgmine kavalus. Sel ajal, kui tapmine Nola uulitsatel ning

majades kõige kõrgema tipuni jõudis, ja linn ohvrite valukisa pärast hirmsasti vastu kajas. lasi Spartakus äkitselt hädapasunat puhuda.

„Vaenlane läheneb!“ käis suust suhu. Silmapilkselt jätsid röövlid oma ohvrid maha ning moodustasid sõjaread linna müüride ees.

Spartakus ütles nüüd oma sõjaväele, mispärast ta seda kavalust tarvitas. Ta seletas neile ära, et nad ise oma sõjaõnne röövivad, kui nad Lõuna-Itaalia linnu hävitavad. Sest neis maakondades peab sõpru ning liitlasi Rooma vastu muretsema.

Seal aga hakati aru saama, et Capua-vehklejate mässu siiski liig tühiseks peeti, et selle hädaohtu ning tähtsust väga madalalt hinnatud.

Oli ennekuulmatu häbistus, et salkkond ärajooksnud orje nüüd juba mitu korda Rooma sõjaväe ära võitnud ning selle kotkad ja lipud ära võtnud. Itaalia südames seisid need salgad ähvardavalt kui sissetunginud vaenlane... Tarvis oli seda naeruväärilist korratust lõpetada. Senati kõrkus Roomas oli ikka veel nõnda painutamata, et kokkukogunud senaatorid ka nüüd veel nõus ei olnud leegione orjade vastu saatma. Sellepärast tehti jälle Roomas jäme viiga ja saadeti praätor Publius Varinius Glaber 10.000 mehega Spartakuse vastu. Need mehed olid rutuga kokku kogutud, pooleldi õpetamata ja sõjakunstis harjutamata.

Kui see väesalk lähenes, leidis Spartakus oma seisukoha võitluseks sündmatu olevat ja tahtis taganeda. Üks Gallia väesalk nõudis aga, et peale tungitaks. Spartakus ei saanud oma mehi kinni pidada. Ta pani Oenomaosele ette 3000 meest võitlusse viia. Oenomaos langes võitluses ja gallialased said lüüa.

See traagiline asjaolu, et Spartakus otsustavatel silmapilkudel oma mässulise väe läbi sunnitud oli sõjalisi samme astuma, mida ta strateegiliselt ega taktiliselt heaks ei kiitnud, kordus selle sõjakäigu ajal sagedasti. Igakord said mässajad lüüa, aga neist kibedatest kogemustest ei võetud õpetust. Teadmine, et ta mitte korralikku väge ei juhi, vaid korratumat mässajatehulka, laskis geniaalset juhti aimata,

Kõigile kirjastajatele ja raamatukauplustele

on ajakiri «Agu» kõige sündsamaks kuulutuskohtaks, sest kirjandussõbrad loevad seda ajakirja. Kes «Agu» loeb, see loeb ka kirjandust, ostab uusi ja paremaid raamatuid. Tehke nad luigejaile kuulutuste läbi tuttavaks!

Kuulutused saata või ära anda «Däevalehe» kontoris, Tallinnas.

et ta orjade vabastamise asja kunagi täielikule võidule ei suuda viia. See aimdus ei lasknud Spartakust ka kõige suuremate võitude järele optimistlikseks saada. Ta teadis alati kibedusega, et kõige rohkem, mis ta kätte võis saada gallialaste ja thraakialaste üle Alpide oma kodumaale viimine võis olla.

Selle poolest oligi Spartakus suur, et ta alati kaugele nägi ja kunagi neile ei sarnanenud, keda ta juhtis, ja üksikutest võitudest, kui need ka suured olid, ennast silmapilgukski selles petta ei lasknud, mis võimalik kätte saada. Oenomaose ja tema 3000 kaotamise järele taganes Spartakus Picenuni ja sealt Lucaniani.

Präator Publius Varinius Glaber läks talle järele. Nüüd tuli orjade väele suur moonapuuudus. Spartakus oli nagu lõksus. Ta tarvitas, nagu sageli, selles sõjas jälle kavalust: ta näitas nagu tahaks end pikemaks ajaks paiga peal kindlustada. See tegi roomlased hooletumaks ja andis orjadele võimaluse öösel taganeda. Taganemisel pörkas Spartakus praätori alam-väeülema Cosiniuse kokku, lõi tema väesalka ja surmas Cosiniuse. Teist väeülemat Vatiniust lõi ta ka varsti. Vatinius ise pääsis segaduses ainult selle läbi, et ta kõik ülema märgid ja riided maha jättis. Need langesid Spartakuse kätte, ja sellest päevast peale ilmus Spartakus alati oma väe ees imperaatori aumärkidega.

Varsti võtsid nad Medaponti linna ära ja põletasid maha. Vatinius sai Roomast abiväge, aga Spartakus lõi teda teist korda.

Nende võitude järele hakkas Lõuna-Itaalia orje Sprtakuse juure voolama; tema vägi kasvas varsti 40.000 mehe peale.

Nii lõppes esimene sõjakäik orjadeväe hiilgava õnnega. Kogu Lõuna- ja Lõunalääne Itaalia oli mässuliste vägede käes. Consentia linna Pruthiumis ja teised öitsevad linnad, Thurii ja Metaponti Lucanias, Nola ja Nuceria Kampanias olid nad ära võitnud. Nüüd oli orjadevägi juba 70.000 meest suur. Kolmes suures lahingus oli Spartakus võitjaks jäänud; peale selle paljudes vähemates kokkupõrgetes võitnud. Aga tema vägi saab väga iseteadvaks, tahab Rooma võita ja ära hävitada. Ainult Spartakus jääb kaineaks, tema mõistus ja kaugelenägev pilk ei saa millestki tumestatud.

See on üks suurem joon selle suure mehe juures, et õnn teda ei pimesta. Ka kõige suuremad võidud ei hakka talle pähe. Suurtele unistajatele oma laagris kordab ta ikka: „Ärge olge rumalad! Tänini pole te päris Rooma vägedega võidelnudki. Need olid kõik ainult harjumata alaväärtuslised abiväed, keda teie võitsite. Teie ei suuda kaua sellele ilmariigile vastu seista, kelle sõjalised ja majanduslised abi-

nõud lõpmata suured on. Tulge minu järele üle Alpide. Olen õnnelik, kui teid tervelt Itaaliast välja kodumaale saan viia“.

Aga sellest ei tahtnud orjad kuulda. Nemad tahtsid Rooma ära võita.

IV.

Spartakuse uued võidud. Lucania vendsus.

Nüüd saadi Roomas aru, et viimane aeg on seda seni madalalt hinnatud ja põlatud orjademässu tõsisemalt võtta ja vastuabinõusid kavatseda, mis selle mässu oleksid lämmatada ja kustutada aidanud.

Konsuliteks olid valitud: Cnaeus Lentulus Clodianus ja Lucius Gellius. Kumbki neist konsulitest kogus omale väe ja astus selle etteotsa. Kolmas vägi usaldati praätori Quintus Arriuse juhatusse alla. Kõik kolm väge astusid Spartakuse vastu. Kolm Rooma väge orjadekarja vastu, kes alguses 80 hinge suur oli, siis aga muinasjutuliselt kasvas! Senatis valitses tundmus, nagu oleks tuli lahti pääsenud, mida võimata kustutada, mis alguse saanud väikesest leegikesest, mida tähele ei olnud pandud ja

laiali lastud laguneda. Kas ei oleks tol korral Vesuvi juures lapsenäng olnud seda mässu juba algul ära lämmatada.

Nüüd oli asi nõnda kaugel, et orjademäss Rooma ilmariiki hävitada ähvardas.

Roomlaste sõjaplaan oli nüüd järgmine: praätor Arrius ja konsul Gellius pidid orjade väge ümber piirata katsuma, kuna teine konsul

Foto Akel.

Lentulus Alpi kitsasteid pidi valvama, et mäss Galliasse laiali ei laguneks. Orjade väes ei olnud asjad kõige paremad. Rahvuslised vastolud tekitasid seal suuri lõhesid. Tähtsama osa sellest väest moodustasid thraakialased Spartakusega eesotsas; teise osa moodustasid keldo-germaanlased, milles peaosaga gallialased mängisid: nende juhiks oli vaenulik ja kade Krizos. Gallialaste ridades oli palju röövimulisi inimesi: õnnekütte ja kahtlasi isikuid, kes ainult röövimise, tapmise, rüüstamise ja vägistamise peal väljas olid ja kes heameelega Spartakuse strateegiliste plaanide vastu töötasid.

Kuna Spartakus 40.000 mehega Appeniini harja kõrval põhja poole tungis, seisis Krizos 30.000 mehega Apulias. Seal

Foto Akel.

Laulupeo avamisel lauldakse hünni. Esimeses reas seisavad: riigikogu esimees **J. Tõnisson** (1), riigivanem **J. Kukk** (2), endine riigivanem **K. Päts** (3), sõjaminister **J. Soots** (4).

Hans Kann oma abikaasaga, Miina Hermanni koori tenor
8 laulupidu kaasa teinud.

tungis talle Arrius kallale, sai aga Krizose väe käest lüüa.

Oli väga saatuslik gallialastele, et nad selle võidu järele Arriuse üle roomlaste rüüstatud laagris pidutsema hakkasid ja endid tublisti täis jõid, ilma et põrmugi löödute tagaajamise peale oleks mõelnud. Tagajärjeks oli see, et Arrius kiiresti löödud väed kokku kogus, pidutsevatele gallialastele kallale tungis ja 20.000 maha tappis, nende hulgas Krizos'e.

Järelejäänud päästsid end Spartakuse juure. See seisis nüüd Teburia piiril. Lentuluse vägi oli ähvardavalt lähedatele mägedele asutatud, kuna Gellius kiirmarsil teda toetama ruttas.

Spartakuse seisukord oli väga kardetav: kahel pool olid tal kõrgustikud ja ähvardavad vaenlaste väed. Ta näis selles löksus kadunud olevat.

Nüüd tuleb juureruttava Gelliuse eelvägi nähtavale. Võitlushimust aetud tormab Lentulus liig vara kõrgustikult alla ja saab Spartakuse käest lüüa. Siis pöörab ta Gelliuse vastu ja võidab ka selle. Suur päev!

Krizose lüüasaamine oli selle kahekordse võidu läbi kätte tasutud. Mõne tunni jooksul olid kaks Rooma väge löödud.

Selle teate Rooma jõudmisel langes meeletu sügavasti. Uhkel senatil oli raske seda kustumata häbi ära kannatada. Meeleolu langetas veel enam arusaamine, missuguse vastasega Spartakuse isikus võidelda tuleb.

Kes see mees õige oli?

Pögenenud ori ja tsirkuse vehkleja. Väike-se hulga seltsimeestega oli see tundmatu mees mõne kuuga esimese järgu väepealikuks tõusnud, kellel nagu näha ükski seisukord liig raske ei olnud.

Eks arvatud teda seal. Umbria piiril, kui hiire löksus olevat!

Aga kadunuks peetu lõi kaht sõjaväge. Silmapilk, kus ta kaduma pidi, muutus talle kõige suuremaks triumfiks. Ei olnud kahtlust — see kaalutud taktiker kaalus enam, kui terved legioonid ja ähvardas Roomale kõige suuremat hädaohtu tuua.

Enne aga pidi senat seda haruldast vaenlast jälle uuest küljest tundma õppima ja nimelt kui satiirikut. Ehk küll langenud Krizos temale, Spartakusele, ainult takistusi teele ette oli veeretanud, rahulolematuse vaimu orjade väes oli tekitanud ja lõpuks 20.000 gallialase surmas süüdi oli, keda Arrius maha laskis tappa, otsustas alati kainele mõtleja Spartakus siiski langenud Krizose auks leinapidu toime panna. See pidu oli nõnda mõeldud, et ta kui tugev kõrva-hoop roomlaste kõrki näkku pidi langema. Sellest leinapidust pidi kogu orjade sõjavägi sõjariistadega ehitult osa võtma. Spartakus ise pidas Krizose auks matusekõne. Sellele järgnes midagi, mis Rooma saturnaalia pidustusi meele tuletas. Sel igaaastasel pühal oli roomlastel kombeks sotsiaalseid vahekordi pea peale pöörda. Sel pidupäeval mängisid orjad isandaid ja isandad orjasid. Sellest mõttest kinni haarates laskis Spartakus, endine tsirkuse võitleja, leinapidustuseks kokku kogutud vehklejate ja orjade ette 3000 vangi — kõik Rooma suursugused mehed, tuua ja kui gladiaatorid üksteise vastu võidelda. Suurem osa neist meestest arvas paremaks enne etenduse algust oma mõõga otsa tormata, siiski läks selle pidustuse verine pilge uhketele roomlastele otse südamesse.

Room karjatas viha pärast.

Tõepoolest see pögenenud ori, kes oma seltsimeeste väejuhiks oli, mõistis kahju, mis ta Roomale tegi, pilkega saata. (Järgneb.)

LORD NELSONI VIIMANE ARMASTUS.

H. SCHUHMACHERI AJALOOLINE ROMAAN.

Tõlkinud E. J.

Nagu Maria Antoinette oli ka tema mõtlema-tu, sai ruttu vaimustatud. Ei kaalunud kunagi, kas ta ekstarvamistele põhjust ei anna. Ei muutunud kurbade kogemuste tõttu ettevaatlikumaks. Isegi sõimukirja näis ta unustanud olevat, mida Conte Gorani, üks prantslane Mailandis, alles kahe kuu eest Pariisis tema vastu avaldnu. Ehk see kirjutus küll kõige alatumat sisaldas, mida üldse vürstinna, naise ja ema kohta öelda võib.

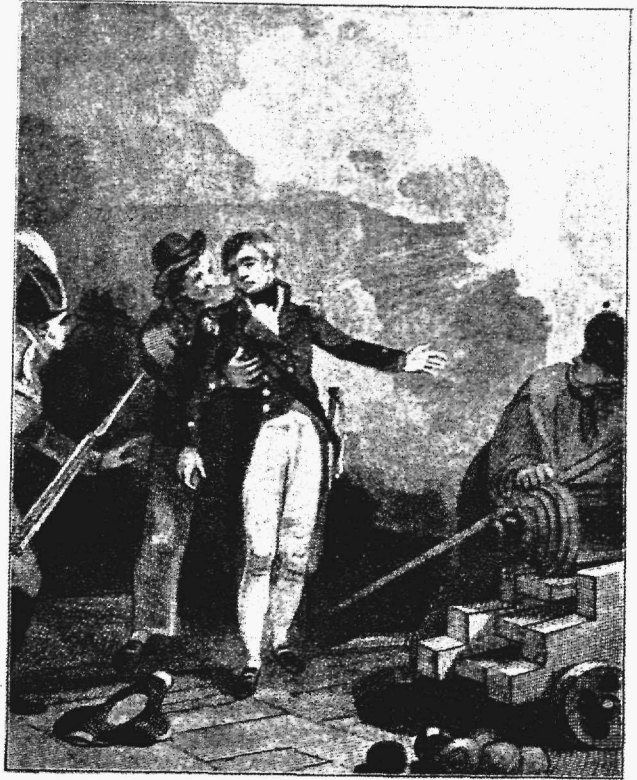
Et kuningannal kaheksasteistkümnest lapsest üksteist surnud olid, kirjutati, et tal kindel plaan olevat kõiki poegi halva ümberkäimise läbi surmata ja Neapoli trooni sel viisil Austria kätte mangeda. Kuna ta ometi kõige õrnem ema oli, ja troonipärija puudusel valitsus Bourboni järeltulijate kätte oleks läinud, mitte kunagi aga Habsburg-Lothringeni võimu. Ka tema sõprust Emmaaga määriti poriga, teatati häbistavatest kalduvustest, nimetati süütuid

õhtutunde, mis nad südamlikus kõneluses veetsid, armastusöödeks. Nagu oleks see ebaloomulik, kui muredest muljutud vürstinna omasuguse sõbra juurest lohutust ja nõu otsib!

Aga rahvas uskus neid laimdusi. Nagu pariislased tühje jutte Maria Antoinette'i ja Luise Lamballe'i kohta olid uskunud. Kui need lazzaronid võimule pääseksid, kes oma suurimat naudingut looma piinamises tunnevad, teeksid nad Emmaga samuti, nagu pariislased Lamballe'iga. Kannaksid huludes ja lallitades Emma pead teiba otsas läbi linna...

Sõnatult, ainult põlgusilmega oli Maria Carolina raamatu kõrvale lükanud. Kuninganna oli tema, Maria Theresia tütar. Seisib kõrgemal kui selle aja arvamisid.

Emma selle vastu elas ajaga ühes. Vahetpidamata pidi ta oma seisukohta avalikkude ning salalikkude pealetungimiste eest kaitsma. Selle peale ei näinud Maria Carolina aga sugugi mõtlevat...

Nelson Calvi piiramisel, 12. juulil 1794,
saab plahvatuva kivikillu läbi haavata paremast silmast.

Oli juba hiline õhtu, kui kammerteener kuningliku käskjala Ferreri tulekut teatas. Imestades vaatas Maria Carolina üles.

„Ferreri? Kas ta kuningaga ühes Persanosse ei läinud?”

„Ta tuleb sealt ja toob teie majasteedile kirja“.

Maria Carolina imestus kasvas. Ta kaalus pisut, käskis siis Ferrerit sisse lasta.

Rutulisest ratsutamisest higine astus Ferreri sisse. Vankuval sammul lähenes ta Maria Carolinale, jäi teatud kaugusel tema ees seisma ja avas kirjatasku. Tema silmade rutuline, rahutu pilk tabas Emmat.

Emma peast lendas kohutav mõte läbi. Ferdinand ei teadnud, et ta Maria Carolinat pidi ette valmistama. Kirjutas ta seda kuningannale, mida ta öelda ei julenud?

Hirm valdas teda. Hüsteerikaks oli ihuarst Domenico Cirillo kuninganna karglevat olekut nimetanud, mida ta paljude sünnituste ja kurvastuste tagajärjeks pidas. Tema järjest kasvavates muredes näis haigus edenevat, võis raskemates hingevapustustes katastroofile viia...

Kui Maria Carolina kirja oma kätte võttis, langes Emma tema ette põlvili.

„Ärge avage, majasteet! Ärge lugege varem, kui ma...“

„Mis teiega on, mylady?“ küsis kuninganna imestades. „Ka Ferrer näib segane olevat...“

Ta vabastas pitsati, avas kirja.

„Ma palun teid, majasteet, silmapilguks

mind kuulata... Esiti küsisite minult, miks ma kaks korda —“

Kuninganna võpatus.

„Maria Antoinette?“

Kirja oma lühikese nägemisega silmle lähendades luges ta kiirel lennul, sõnu poolvaljult välja öeldes. Äkki vaikus ta. Läks surnukahvatuks. Hirnsad tõmbed raputasid kogu tema keha. Nagu piitsahoobist tabatud kargas ta äkki püsti, avas huuled, nagu tahaks kõvasti karjuda. Segaselt lendas pilk läbi toa...

Ferreri peale jäi see peatuma. Vaatles teda, nagu ei tunneks ära. Siis... tema hambad pigistused kokku, keha kangustus, nägu muutus elutuks, läbitungimatuks. Kirja kukkuda lastes haaras ta kramplikult laua äärtest kinni.

Vilkeks püsis ta liikumatuna. Siis ilmus naeratus õrn vari tema huulte.

„Kas teie ei oleks nii lahke, mylady, ja ulataksite mu kirjutuslaualt rahakoti Ferrerile?“ ütles ta häälega, mis näis tulevat sügavast hinge põhjast. „Ma tänan teid, Ferreri, suure hoole eest, mis te omas teenistuses üles näitate. Puhake nüüd ja minge homme Persanosse tagasi. Ütelge Majasteedile, et ma tähelpanu eest tänulik olen ja head jahihõnne soovin.“

Lahkelt vangutas ta tema poole pead. Ka siis kui Ferreri juba toast läinud oli, vangutas ta edasi. Endise tühja naeratusega näol.

Nüüd vabastusid käed. Meeletu kiljatomisega langes Maria Carolina laua najale. Tugevasti löi ta oma otsa vastu puud.

Kaua lames ta nõnda, ikka hirmsasti halades. Mida ta ometi kõige jõuga püüdis sumbutada. Ühes kuulatasid küll kahjurõõmsad petised...

See hädakaebus käristas Emma südant. Oma käsi Maria Carolina ümber põimides, kummardus ta tema üle. Nimetas teda selle nimega, mida talle annud tema armsad kodumaal.

„Charlotte!... Charlotte!... Lottchen!...“

Maria Carolina tõstis pea. Nagu kuulataks ta kauget häälitsemist.

„Tonerl?“ sosistas ta äkki Saksa keeli. „Minu Tonerl! Minu kallid Tonerl!“ Ta käed eksisid laual, nagu otsiks nad seal teisi, mis talle armastades vastu sirutuksid. Sealjuures puudutas ta puuviljanuga. Äkki ajas ta end püsti, kabuhirm püüdnud silmades. „Ta on surnud! Nad on ta tapnud! Häbistavalt tapnud!“

Ta haaras metsiku liigutusega noa, nagu tahaks ta omale rinda torgata. Emma ruttas talle kaenla. Algas sõnatu heitlus. Äkki langes Emma käsi kõrvale, nuga lendas allapoole, käristas lõhe tema kleiti ja kukkus siis põrandale. Nagu oleks sellega Maria Carolina jõud lõppenud, langes ta minestusse.

Emma sängitas ta diivanile, jooksis ise ette-tuppa ja käskis Cirillo kutsuda. Siis läks ta kuninganna juure tagasi, ust uudishimuliste silme ees suledes. Nüüd alles märkas ta, et oli haavatud. Pikk verine haav tõmbus üle rinna. Hädakorraks sidus ta selle kinni, tõmbas kleidi peale ja astus Cirillole vastu.

Cirillo oli kuningannat juba mitu aastat ravitsenud. Ta tundis tema haigust ja kõneles temaga tõsiselt nagu arst, ilma et oleks Majesteedi peale rõhku pannud.

Ta äratas rohtude abil Maria Carolina, viis ta Emma abiga voodisse ja käskis rahulikult välja puhata. Kui kuninganna aga kokkutõmbununa patjade vahel kibeda naeratusega pead raputas, andis ta temale morfiumi.

Cirillo tahtis kogu ööks Maria Carolina juure jääda. See aga tõrkus vastu. Arsti külm nägu ärritas teda. Ainult Emma pidi tema juures olema. Jonnakalt nõudis ta seda. Ähvar-

das vastasel korral üles tõusta. Nõnda ei jäänud Cirillole muud üle kui minna.

Emma pidi kõik ukseid riivi panema. Igal-pool nägi Maria Carolina kahvatuid, ähvardavaid nägusid, ehmus viimase kui häälituse üle. Vaatamata morfiumi peale, ei tahtnud uni tulla. Vahetpidamata viskles ta patjades. Langes taoti põgusasse unne, mis talle Maria Antoinette äralõigatud pead näitasid. Ja ärkas järgmisel hetkel õudse surmahirmu kisaga.

Kuni Emma tema paluvatele pilkudele järel andis, tema juure voodi heitis ja ta oma käte vahele tõmbas. Seal rahustus kuninganna. Sules silmad ja suikus.

Kaua oli Emma veel ärkvel. Kuulatas magaja hingetõmbeid ja juurdles haruldaseid elukäike.

Madruse armuke oli Londoni tänavatelt tulnud, et kuninganna rahulikult võiks tema kaenlas magada...

Emma ärkas kergest valuhoost, mis tema rinna läbistas. Silmi avades nägi ta Maria Carolinat voodi ees seisvat ja tema haava silmitsuvat. Punastades tahtis Emma ennast katta, kuid Maria Carolina ei lasknud.

„Ma mäletan!“ ütles ta pikkamisi tardunud näoilmega. „Sa tahtsid minult nuga võtta. Siis valasin sinu verd. Lase ma vaatan seda, et mõtleksin selle peale, kui sulle tänamatuks muutun. Kuningad unustavad ruttu. On hea, kui neil midagi on, mis nende mälu teritab. Sest ma tahan sinu ees ainult inimene olla, mitte kuninganna. Tapetu nimel! Nagu ma seekord sinu ihu suudlen, nõnda tahan sind teenida, kus ja kuidas sa nõuad.“ Maria Carolina kummardus sügavale ja vajutas oma haruldaset külmad huuled Emma haavale. „Sina aga — see veri on sind minu sõduriks teinud. Ja mõrtsukad peavad teadma, et ka naised sõjariistu mõistavad kanda, kui kuningad loobuvad. Tõuse üles, sõdur, õiglus ootab!“

Oli ta selle öö koleduste läbi segaseks läinud?

Ta seisis ülestõstetud käega kesk tuba, valmis pühalikule vande. Tema kahvatus näos leegitsesid õudsed silmad. Jube naer paljastas tema teravaid valgeid hambaid...

* * *

Samal päeval lasi Maria Carolina Actoni läbi isesuguse riigikohtu kokku kutsuda, kuhu kuulusid vürst Castelcicala, Marchese Vanni ja prokuraator Guidobaldi. Terve vägi salakuulajatest ja äraandjatest jälgis kõiki, kes endid,

„patriootideks“ nimetasid ja salaseltsides kokku tulid, et ka Neapolis neid inimõigusi maksma panna, mida Pariis välja kuulutas.

Kui Emma esikord Vanni fanaatiliselt nägu silmas, valdas teda jubedustunne. Kas see mees ka kuninganna mõõka õiglaselt tarvitab?

Kümnnes peatükk.

Detsembri lõpul tuli Nelsonilt kiri. Villiam lasi Emmat ette lugeda.

Toulonis oli sõjaõnn teise külje keeranud. Aimamata oli Napoleon Buonaparte, noor Prantsuse jalaväeohvitser, Korsikast pärit, kindluse kõige tugevama punkti, Fort Lecaire, peale tunginud, lühikese aja kestel kaheksatuhat pommi visanud ja vastased taganemisele sundinud. Sellest kindlusest olenes ka sadam. Lord Hoodile jäi veel niipalju aega üle, et oma laevastikuga merele jõuda. Õnnelikult läks tal korda veel enne ärasõitu Prantsuse sõjalaevu ära põletada.

Sir Villiam naeris.

„Nõnda leidis Nelsoni eeskava teostamist. Võtta ja hävitada, olgu vaenlane või sõber! Sa imestad? Muidugi, ka sõpra! Kas ei või ta homme meie vastane olla?“

Läilusetundega silmitses Emma oma abikaasat.

Foto Rambach.

Rahvas Kadrioru pargis laulupeo ajal.

Foto Rambach

Rahvas Kadrioru pargis laulupeo ajal.

„Ja õigus? Kus on siin õigus?“

Sir Villiam tegi, nagu kohkuks ta.

„Õigus? Õiglus? Ah, sa arvad minu programmi! Diplomaatilise ettekäände programm avaliku arvamise vastu! Arvad, et see siin kohane ei ole? Hood võttis laevad tulevase Majesteedi Ludvig XVII kasuks oma alla. Tol korral ei olnud tal õigust neid hävitada. Nüüd aga tuli see Buonaparte. Ta sunnib Hoodi ülepea-kaela taganema. Tohib ta laevastiku ja kobiinlaste, kuninga vastaste, kätte lasta? Ei. Ludvigi isiklikes huvides peab ta neid hävitama! Ilus paradoks, eks? Ma annan sinu sentimentaalsusele järele, et see põletamine piisut kuratlikult lõhnab. Aga nõnda on juba elu. Ja Inglismaa poliitika pole ka alati puhhas!“ Võidurõõmsalt käsi hõõrudes ja Emmale otsa vaadates jätkas ta: „Loe edasi, väike süütaus! Mis kirjutab sõber Nelson veel Hoodi plaanidest?“

Emma jätkas.

Mitte rahul olles Pariisi hirmuvalitsusega, oli suurem osa Korsikat mässama hakanud ja Pasquale Paoli juhatusel prantslaste seisukohtadele Bastias, San Fiorenzos ja Calvis peale tunginud. Lord Hood oli sir Gilbert Ellioti Paoli juure saatnud ja oma abi pakunud. Saar pidi Prantsusmaa võimu alt vabanema, konstitutsiooni saama ja Pao-

liga asekingana Inglismaa peavalitsuse alla minema.

Sest peale ristles Nelson oma „Agamemnoniga“ Prantsusmaa randadel, takistas sissevedu ja pommitas aeg-ajalt San Fiorenzot, et selle kindlust langemiseks valmistada, niipea kui lord Hood oma laevastikuga ja vägedega kohale jõuab.

Kõik oli Nelsonile liig aeglane. Ta põles läbematuses, kord vaenlasele tõsiselt vastu hakata, au ja kuulsust ära teenida. Muidu tundis ta ennast hästi. Omalt naiselt on ta kirju saanud. See laseb veel kord lady Hamiltoni kõige hea eest tänada, mis ta Josiah'le on lasknud osaks saada.

Vahepeal oli võitlus Prantsusmaa paatidega Josiah't tulega ristunud. Ta oli väga vahva olnud ja isegi ühe Prantsuse ohvitseri vangid võtnud. Vastase mõõka hoiab ta alal ja tahab selle lady Hamiltoni jalge ette heita, niipea kui õnn teda jälle Neapeli viib. Ikka veel unistas ta neist ilusatest päevadest Palazzo Sessas.

Tom Kidd ei lahkunud temast, muutus aga iga päevaga sõnatumaks ja kinnisemaks. Kas ei pea ka lady Hamilton paremaks, kui teda Josiah'st lahutada? Kas tema tume raske-meelsus mitte halvasti poisi arenemise peale ei mõju?

Palvega Maria Carolinat tervitada lõpetas Nelson.

— — — — —

Sir Villiam oli Vahemere kaardi välja toonud ja uuris seda innukalt.

„Saare seisukoht on hea!“ ütles ta. „Aga need elanikud on metsikud, harjunud tapmistega ja röövimistega. Pole kerge neid oma alla painutada.“

„Oma alla painutada? Nelson kirjutas ju, et nad Paoli valitsemisel iseseisvaks saavad.“

Sir Villiam naeratas.

„Seda lubas neile küll Elliot. Aga kas Pitt seda täidab... Veame kihla, et Elliot ise asekingaks saab ja Paoli kusagile kuninga Georgi hoole alla kaob! Oleks ju ka andeksandmatu rumalus, kui Pitt seda võimalust kasutamata jätkaks ja meile Vahemerre mitte teist laevastiku toetuspunkti ei looks. Seda on meil hädasti tarvis. Kui meie laevad igakord Gibraltar tagasi peavad minema, niipea kui tagavarad ja vesi otsas, on nad ainult pooleldi sõjavõimulised. Selle vastu aga, kui meil rida toetuspunkte, kui me Euroopa kindla ahela külge seome, alates Gibraltarist ja lõpetades Aleksandrias, teda sellel läbi Aafrikast, Väiksest-Aasiast ja Indiast ära lõikame... Pitt on mees seda läbi viima. Gibraltar on meie käes.

Korsika saame varsti. Siis on kord Sitsiilia käes... Sa imestad jälle? Arvad et meie plaanid kuninga Ferdinandi Bourbonide nina või Maria Carolina Habsburgide alumise huule ees kohkuvad? Meie tahame ometi oma kapiitaalide eest protsente. Muidu ei tasu ennast äri.“

Ärritusest kahvatuna tõusis Emma püsti.

„Kunagi ei anna Maria Carolina Sitsiiliat!“

Sir Villiam tegi isesuguse käeliigutuse.

„Võib ta seda omale jätta, mida meie võtame?“

„Ta ehitab laevu...“

„Mis kasu on tal neist, kui pole madruseid, kaptene ja admiraale? Neapelased on laisad, kardavad vett.“

„Nooremad ohvitserid mitte. Isegi Nelson kiitis neid Touloni juures. Ja Caracciolot austas ta isegi!“

Sir Villiam kehtas õlgu.

„Üksainus valge vares! Jah, kui ta austerlane oleks! Maria Carolina, oleks ta ammugi admiraaliks nimetanud. Ja hertsog on ta pealegi. Kas ei seisa need caracciolid, nagu kõik need kerjavad aadelid, jakobiinlastega ühe lipu all. Vanni peab neid juba silmas. Ja siis pole meister Paradiso kaugel. Paradiso... milline suurepärase nimi timukale! Aga ka siis kui pead alles jäävad, mida suudavad nad ilma laevadeta? Laevad on puust ehitatud, põlevad ruttu. Ja siin Neapelis ja Sitsiilias pole miskit diplomaatiat tarvis. Seda teevad juba Vesuv ja Ätna. Ma kardan, isegi Maria Carolina ei suuda midagi sarnase ülivõimu ees teha!“

Sir Villiam pani maakaardi kokku, naeratas ülbelt Emmale näkku ja läks.

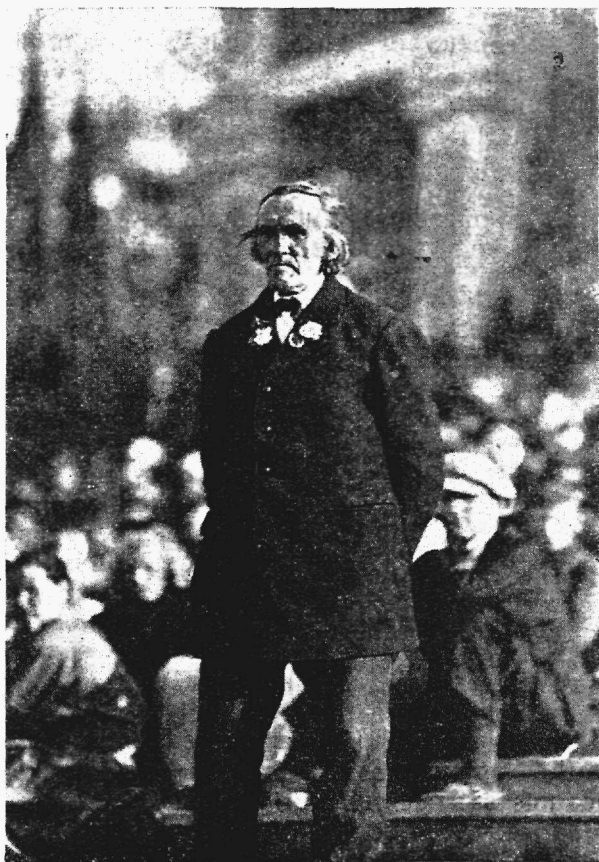
Emma oli nagu segane. Midagi hirmsat näis lähenevat. Mille ees ta jõuetu oli. Isegi hoiatada ei tohtinud ta, ilma et poleks ära andnud oma isamaa ja rahva.

Täis hirmsaid märke näis talle aeg. Uus sõdis vana vastu, tegu võitis teo. Nagu katsumaks nägematu käsi kõik hävitada, mis aastasadajad pikkamisi ehitanud. Millelgi polnud peatust. Kõik näis voolavat...

* * *

Korsika sündmused arenesid, nagu sir Villiam ennustas. Oma laevu sadamas põletades ja põhja lastes lahkusid prantslased San Fiorenzost ning põgenesid Bastiasse. Linn oli tugevasti kindlustatud. Sõjaväge oli ligi viis-tuhat meest. Hoodil sellevastu oli maa- ja meriväge kokku pisut üle poolteise tuhande. Sellegipärast oli Nelson pealetungimise poolt.

Foto Akel.

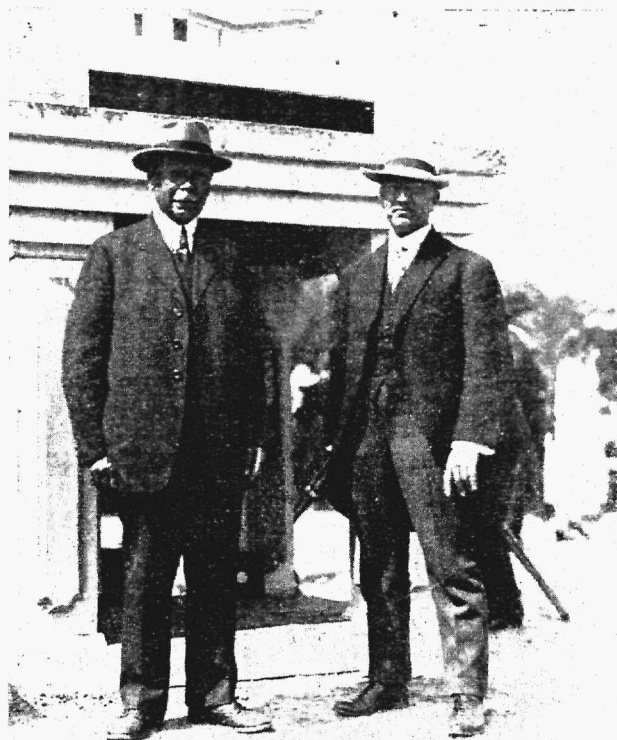

Saja-aastane rauk, kellele õnneks antud esimest Eesti iseseisvuse ajal toimepandud laulupidu kuulata. Pildistatud laululava ees.

Madruste juhatuse oma kätte võttes, viis ta plaani läbi. Üheteistkümnendal aprillil järgneval aastal alustas ta pommitamist ja kahekümneneljandal mail teatas ta tagajärge:

„Päevatõusul oli meil võidurikkain vaade, mis kunagi ühele inglasele veel osaks pole saanud, ja mida, minu arva-

Foto Akel.

Laululava ehitajad:

Arhitekt K. Burman (paremal pool), kelle kavandi ja juhatuse järele laulupeo laululava ehitati.
Ehitusmeister H. Simsivart, kes K. Burmani kavandi ja juhatuse järele laululava ehitas.

tes, ainult inglased võivad saavutada: nelituhat viissada meest langetasid oma sõjariistad vähem kui tuhande briti ees! — Nüüd jääb veel Calvi ja Korsika on meie.“

Foto Rambach.

Kuulajate-hulk pühapäevase kontserdi ajal laulupeoplatsil.

Alamkoja tegevuse aruannetest sai Emma teada, et kümnendal augustil Calvi langes. Parlament tänas laevastikku rahva nimel. Nelsoni nime ei saanud imekombel sugugi nimetatud.

Nädal hiljem tuli temalt kiri, kus ta Korsika viimaste seisukohtade langemist kirjeldas. Kuumus oli väljakannatamata olnud. Oli pealetungijate seas sama palju ohvrid nõudnud nagu vaenlaste kuulid. Siiski õnnestus ettevõtte. Nelson ise oli kogu aja kaasas olnud. Isegi kui teda kaheteistkümnendal juulil lõhkevast kivikillust paremasse silma haavati, mis oma nägemise kaotas, ei lahkunud ta omalt kohalt. Soojast tänutundest tema teene vastu, oli lord Hood tema pealetungimise päevaraamatu Londoni saatnud. Admiraliteedi lordid polnud aga tema nimegi haavatute seas nimetanud...

„Sada ja kümme päeva võitlesin merel ja maal, olen kolm korda vaenlaste laevade peale tunginud, kaks korda „Agamemnoniga“ Bastiat pommitanud, neli paadivõitlust võitnud, kaks külla oma alla võtnud, kaksteist vaenlase laeva põletanud. Niipalju kui tean, pole keegi rohkem teinud. Minu ülenjuhataja on mind kiitnud, muud tänu pele

ma saavutanud. Ja mis veel valusam: teenete eest, kus ma haavatud sain, on teisi kiidetud, kes tol ajal kaugel võitlusplatsilt rahulikult oma voodites magasid. Olin ma häbemata, kui pisut suuremat tänu lootsin?

Kuid pole viga. Vaikigu mu Londoni vaenlased nii kaua kui suudavad. Ühel päeval peab võit ometi minule üksinda kuuluma!“

Mõne reaga teatas ta veel Korsika uuematest sündmustest. Paoli oli Londoni kutsutud, tema asemele Elliot asekingaks nimetatud...

Sir Villiam naeris, täis halpi iseteadmist. Kas ta ei olnud seda ette ütelnud? Ainult ei olnud tema meelest õige, et Inglismaa juba nüüd oma maski kukkuda laskis. Neid kuuma-verelisi, umbusklikke korsiklasi oleks pidanud varem uimastama, neid Inglismaa valitsusega harjutama. Kõiksuguste õigustega, mida pärast jälle kaodata võib...

Emma kuulatas teda, ilma et oleks sõnade sisust aru saanud. Kõik tema mõtted olid Nelsoni juures.

Tema silmad! Tema suured, ilusad silmad! Nagu päikesed kiirgasid nad. Päikesed, mis sätendavaid kiiri pildusid...

Ja nüüd...

(Järgneb.)

HIINLASED ESIMESED AMEERIKAS KÄIJAD.

„Uue ilma“ leidmisest Kolumbuse juhatusel on kirjutatud terved raamatukogud, kus kõiki juhtumisi on kirjeldatud väga üksikasjaliselt, ja nõnda on see sündmus üks kõige enam tuntud ajaloolistest nähtustest. Ometi on seni selle juures üldiselt maksev põhjalik eksitus. Arvatakse, et alles a. 1492 esimene eurooplase jalg Ameerika pinnale on astunud. Kuid läinud aastasajal on teadlaste ringkondades arvamisele jõutud, et juba üle pooltuhat aasta varem „põhjaamaalased“ olid käinud „suure vee“ taga. Sellest ilmus juba kirjeldus „Aos“ nr. 21.

Tundub õieti imelikuna, et need tähtsad sündmused olid viimase ajani teadmata, kuna nendest ometi ka ajaraamatutes oli kirjutatud, näituseks „Bremeni Adama“ kirjades 11. aastasajal. (Olgu tähendatud, et sama mees ka meie maast ja ta rahvast midagi kirjutada teadis.) Põhjuseks oli küll, et uuemaegne ajaloo arvustus mainitud kirjaniku ja muude temaaegsete Islandi ajaraamatute teateid liig

palju luulega segatud arvas olevat ning sellepärast neid üldse ei uskunud. Alles nüüd, kui „kivid kõnelema hakanud“, peab kaduma kahtlus nende tõelikkusse.

Kuid selle seni kahtluse all oleva loo tõsi- asjaks saamise tagant kerkib esile teine huvitav asjalugu: Normannidki polnud mitte esimesed „uues ilmas“ käijad, vaid enne eurooplasi on seal juba olnud ja isegi elanud maailma vanem kultuurrahvas — hiinlased. See on tõsiasi, mis seni ainult kitsas õpetlaste ringkondades tähelepanu on leidnud, aga pole üleaarne, kui sellega tutvuneksid ka laiema ringkonnad¹⁾.

Hiina ajaraamatud ulatuvad teatavasti väga kaugele minevikku. Esimesed nendest on

1) Senised ajalooaraamatud, isegi õige täielikud ja põhjalikud, on „Uue-ilmaga“ tutvumisest kõneldes koguni kõrvale jätanud normannide Ameerikas käigud, hiinlaste omad muidugi. Alles praeguse aastasaja algul ilmunud prof. Helmsi toimetatud ajalugu teeb nendest juttu.

hästi vanemad kui Piibel ja indialaste Veda- raamatud.

Nende katkete arvus leidub üks ka kõnesoleva aine kohta. See seisab Hiina suures ajaloolises teoses — niinimetatud „22 ajalookirjutaja raamatus.“ Seal leiame (meie ajaarvu järele 7. aastasajast p. Kr.) päritoleva kirjelduse, mida siin võimalikult alguskirja järele avaldame.

„Tsi valitsejasugu ajal, „igaviku alguse“ ajajärgu esimesel aastal²⁾ tuli keegi Buddha munk H v u i S h a n kaugelt Fusangimaalt keskriiki³⁾ tagasi ja kõneles järgmist lugu. Fusangimaa on 20,000 lid⁴⁾ idapool suurest Hani- maast, mis samuti on keskriigist idapoole. Seal kasvab palju fusangipuid, millest maa ka oma nime on saanud. Selle puu lehed on sarnased tungpuu⁵⁾ omadele; ta esimesed võsud on bambuse⁶⁾ laadi; rahvas sööb neid, samuti ka puuvilja, mis punaka pirni taoline on. Puu koorest kedratatakse lõnga, millest lõuendit valmistatakse ja sellest tehakse riiet. Majade ehitamiseks võetakse fusangipuu palke. Kindlusi ehk ümbermüüritud kohti seal ei ole. Rahval on oma kirjatähed ja ta teeb fusangipuu koorest paberit. Sõda ja sõjariistu ei tunta seal maal. Vangimaju on kaks, — üks maa lõunapoolses, teine põhjapoolses osas; esimesesse paigutatakse suured kurjategijad, teisse väiksemad süüdlased. Eluks ajaks vangistatud mehed ja naised võivad omavahel paari minna ja nende lapsed saavad orjadeks. Kui keegi mõne kuriteo on teinud, siis koguneb kogu rahvas ühte maa-alusesse ruumi ja mõistab ta üle kohut. Raskete kuritegude juures tabab karistus ka lapsi ja lapselapsi. Kõige raskemate juures ulatub see seitsmenda põlveni.

²⁾ Väljavõttena prof. Helmolti laialisest teosest „Maailma ajalugu“.

³⁾ Nii meie ajaarvu järele umbes 499. aastal p. Kr.

⁴⁾ Hiina penikoorem, umbkaudu ligi poole kilomeetri pikkune.

⁵⁾ Hiinas laialt kasvav puu.

⁶⁾ Õige jäme pilliroog.

Foto Kambach.

Stephan Horthy,

Ungari riigivalitseja poeg, viibis ühes Budapesti üliõpilaste kooriga laulupeo ajal Eestis (XX).

Kuninga aunimi on I h h i. Kui ta välja läheb, käivad ta kaasas trummilööjad ja sarvepuhujad. Tema riiete värv on mitmet moodi. Ta valitsuse aegjärelduste kohaselt: esiti sinine, siis punane, pärast kollane, hiljem valge. viimaks must. Härgadel seal maal on õige suured sarved, nii et nendesse 10 matti mahutada võib. Neid tarvitatakse igasugu asjade hoiukohaks. Hobused, härjad ja hirved rakendatakse ka vankrite ette. Hirvi kasvatatakse seal nagu keskriigis veiseid ja emahirve piimast valmistatakse võid. Fusangipuu punased pirnid seisavad aasta otsa puus. Ka õunu on suurel hulgal, ja pilliroogu, millest jalamatistid tehakse. Rauda seal ei ole, küll aga vaske. Kulda ja hõbedat on ka, kuid nendest ei peeta lugu ja neid ei tarvitata turgudel maksuabinõuks.

Abiellu heitmine sünnib järgmiselt: mees ehitab endale kositava ukse ette onnikese, kas- tab ja puhastab seal maapinda hommikul ja õhtul. On nõnda aasta möödud ja neiu ei ole nõus, siis lahkub ta, kui ta aga nõus on, saab abiellu teoks. Pulmakombed on üldiselt keskriigi omade sarnased. Kui vanemad surevad, siis paastutakse seitse päeva, muude sugulaste surma korral lühemat aega. Siis istuvad inimesed hommikust õhtuni lahkunud inimese

.... siiski ei ole paremaid paberosse kui

„Fru-Fru!“

vaimu kujutuse ees sügavasse vaatlusse vajunult. Leinariideid neil ei ole.

Enne oli Fusangimaal Buddha õpetus tundmata. „Aga see sündis Tsungi valitsejasugu ajal ja nimelt „suure valguse“ ajajärgu teisel aastal⁷⁾, et viis Buddha munk keskriigist enda reisidel sinna maale sattusid. Nad tegid siis Buddha õpetust ja tema elu seal tuttavaks, rajasid Buddha munkade koguduse ja pehendasid oma õpetusega ja eeskujuga rahva karme kombeid.“

Nõnda käib mainitud Hvu-Shani teade. Kuid tema kirjeldusest ei saa aru, k u s k o h a s kõnesolev „Fusangimaa“ seisis. Õnneks aga juhib meid selle asja jälgile teine mainitud Hiina raamatus avaldatud teade, millel eelmisega võrreldes see headus on, et ta asja kohta liigemaid teateid annab. Loeme sealt:

„Värvitud inimeste maalt“ (selle nimetuse all mõisteti Hiinas pikka saarte rida, mis Põhja-Ida-Aasiast Põhja-Lääne-Ameerikasse käib, maateaduses A l e u t i saarteks hüütud — edasi minnes jõutakse „Suurele Maale.“ Seda vahet on 5000 lid.“ See maa pikkus on umbes 1600 inglise penikoormat (ligi 2575 kilomeetrit) ja see kaugus Hiinast annab põhjust arvata, et mainitud Suur Maa oli A l j a s k a — Ameerika põhja-läänepoolne neem. Tõepoolest tähendab Aljaska nimetus sealse rahva keeles „suur maa“ (vist vastandina „väikseks maaks“ hüütud saartele). Selle järele võime otsustada, et mainitud osa Ameerika mannermaast juba poolteist tuhande aasta eest hiinlastele hästi tuntud ja seal käimine harilik asi oli.

Kus aga on „Fusangimaa!“ Hvu-Shan ütleb oma kirjutuses selle 20,000 lid (see on umbes 6400 inglise penikoormat ehk 8300 kilomeetrit) „Suurest Maast“ kaugel olevat, aga Hiinast i d a p o o l (mitte põhja-idas, nagu Aljaska on). See maakauguse mõõt ja viimane tähendus juhivad meid nüüdsesse Meksikosse. Oleme niikaugel, siis tuleb otsustada, kas kirjeldus, mille hiinlane oma Fusangimaast annud, ka Meksikole kohane on. Ja seda on kõnesolev maa. Hvu-Shan olla enda nime ühest puust saanud. Tõepoolest tähendab nimetus „Meksiko“ sealse pärisrahva keeles „Agave koht.“ Mõeldud on siin niinimetatud

Meksiko agavepuu ning ta saaduste tarvitamine meie ajal sünnib kaunis ühte sellega, mis Buddha munk oma „fusangist“ jutustab. Agavepuu lehe kiududest valmistatakse riidet, ta noored võsud on bambuse moodi ja neid süüakse. Kuid selles eksis hiinlane küll, kui ta puu söödavast, punakast pinnimoelisest viljast kõneles; ta on nähtavasti agavepuu ära vahetanud ka Meksikos leiduva nopalkaktuse taimega. Aga see eksitus on arusaadav ja vabandatav.

Hiinlase kirjeldused Fusangimaa kommete ja viiside kohta kinnitavad mainitud eeldust: Praegugi veel leidub Meksikos, nimelt põhjapoolses osas, indiaanlaste küldes, osalt maa sisse tehtud, meie saunade moodi supelus- ja higistamisruume, mida aga ühtlasi ka ka koosolekute ja seltskondliste pidude jaoks tarvatakse. Mõned nendest on õige ruumikad. Ning mitmed Meksikos käinud reisijad, niihästi vanemal kui ka uuemal ajal, teatavad, et seal raske kurjategijad tuhaga lammatakse. Et sellest vähe kuulda, tuleb muidugi asjaolust, et nelisada aastat kestnud eurooplaste valitsus Meksikos endiseid kombeid kõigest väest kaotada on püüdnud; ainult puht-indiaanlaste juures on nad osalt veel alles hoidunud.

Uuemaaegsete hoolsate tähelepanemiste najal on märgatud, et Põhja-Ameerika indiaanlaste juures tänini veel normannide sealkäikude mõju jälgi on tunda. Hiinlaste Meksikos olemisest on palju rohkem aega möödunud ning arusaadav siis, et Buddha munkade tegutsemise jäljed seal, millest Hvu-Shan kirjutab, hoopis enam kustunud on. Kuid mitte täiesti, vaid Meksiko indiaanlaste usus ja kunstis on mõndapidi tunda kokkukõla buddhismiga. Nimelt tähelepanav on Jaava saarel oleva kuulsa Borobudori Buddha templi ning Meksikos Chiafa maakonnas leiduva Polenkne templi põhiplaani sarnasus, kuna need ometi üksteisest nii kaugel on. Õieti iseäralik, et Meksiko kivinikerüstöödes ka e l e v a n t i on kujutatud, mida teatavasti Buddha mõtte sümboliks peetakse, kuna ometi elevant Ameerikas sugugi ei ole.

Ja siis veel üks mõjuv põhjus. Meksikaanlaste muinasjuttudes kõneldakse targast õpetajast, kes väga ammu elanud. Kellel pole naist olnud (mis Meksikos vanasti üliharv juhtumine oli). Kas pole vahest selle muinasjutu ajaloo-

⁷⁾ Nõnda meie ajaarvu järele 458. a. p. Kr.

Ühis'egevuse päev Tallinnas,

esimese rahvusvahelise ühistegevuse päeva puhul 7. juulil s. a.

Foto Rambach.

Ta'linna ühistegeliste asutuste rongikäik E. Tarvitajate Keskühisuse ees.

liseks sisendajaks olnud mõni nendest Buddha munkadest, kes Hvui-Shani teate järele sinna maale läinud ja seal oma õpetust kuulutanud? Ehk oli see kirjeldaja ise, keda temast lugupidav rahvas sellega austas, et teda oma pühadesse lugudesse põimis, sest nimetus, mida vagajuttudes mainitud tark mees kannab „Quezalcoatl“ tähendab „auvääriline võõras.“

Buddha misjonääride reisirid kaugetesse maadesse ei olnud selle usu õitsemisajal sugugi haruldased. Juba 600 aastat varem kui Kris-

anne kui nende käigud läbi Aasia laialiste tühjade kõrbede, kus raskusi ja hädaohtusid palju enam leidis. Sest muidugi mõista ei sõitnud hiinlased „Fusangisse“ mitte otsekohe risti üle määratu suure ookeani, milline tee tõesti väga pikk on, vaid nende tee käis Ida-Aasia randa mööda ühelt saarelt teisele Aljaskani, ja sealt jälle kas Põhja-Ameerika lääneranda mööda või vahel ka maad pidi. Reisikirjeldustes on otsekohe öeldud, et tihti maalkäimine mahti annab toiduvara nõutamiseks.

Eesti Tarvitajate Keskühisuse juhatus rongikäigul.

tus oma jüngrid maailma ära võitma saatis, oli Buddha oma õpilastele käsu annud: „Minge välja iga-lepoole ja kandke laiali õndsakstegev õpetus, kaastundmusest maailma vastu, rõõmuks, heaksmeeleks ja õndsuseks Jumalatele ja inimestele.“

Ja reis Ida-Aasiast Lääne-Ameerikasse ei olnudki buddhalastele nii raske üles-

Seegi on arusaadav, miks pärastpoole need käigid katkesid, ühendus „Fusangiga“ lõppes ja viimaks kogu asi unustusse sattus. Hiinlastel tuli tegemist Aasia sisemaalt pealekipputate mongoollastega (kes pärast kogu Hiina-

maa ära võitsid). Nendes sekeldustes polnud enam mahti võõrsil käia ja et hiinlased üldse iga kokkupuutumist võõrastega kartsid, ununes tee. Ajajooksul jäi järele ainult mälestus ajaraamatutesse. — H. P.

ROHUTIRTSUDE MÄNG.

GUSTAV MEYRINK.

„Noh?“, küsisid herrad kui ühest suust, kui professor Goclenius tähelepanu äratavalt rusutud ilmega ja rutem, kui see muidu temal kombeks oli, sisse astus, „noh, kas anti teile kirjad kätte? — Kas Johannes Skoper on juba teel Euroopasse? Kuidas temal läheb? Kas kollektsioonid on ka siia jõudnud?“ — hüüdsid kõik läbisegi.

„Ainult see siin“, ütles professor tõsiselt ja pani lauale kimbu käsikirju ja ühe pudelikese, milles asus surnud valkjas putukas, „Hiina saadik andis ta mulle isiklikult märkusega, et see täna ringteel üle Daanimaa siia on jõudnud.“

„Ma kardan, tal on halbu teateid meie kolleega Skoperi üle“, sosistas üks habemeta herra suud käega varjates oma lauanaabrile, vanale lehviva lakaga õpetlasele, kes nagu ta ise — loodusteadlise muuseumi präparaator — prillid otsale oli lükanud ja sügava huviga putukat pudelis silmitses.

See oli kummaline tuba, milles istusid need herrad, kuus arvu poolest, ja kõik liblikate ja putukate uurijad.

Sumbutatud kampuse ja sandlipuu lõhn suurendas pealetükkivalt muljet millegist võõrast, surnusarnast muljet, mis õhkus välja okaskaladest, mis nõõridel laest alla rippusid — pun-gissilmilised, nagu tondiliste pealtvaatajate äralõigatud pead —, valge ja punasega erksalt värvitud metsikute saareelanikkude kuradi-maskidest, jaanalinnu munadest, haikala lõugadest, mõõkkala kihvadest, väljaväänatud ahvikehadest ja kõigist nendest kaugete maade tuhandetest groteskidest vormidest.

Seintel üle pruunikate ussisooniiliste kappide, millest õhkus midagi kloostrilikku, kui ehapuna abras valgus metsikust muuseumiaias läbi kõhuka trellakna sisse tungis, rippusid nagu austamisvääriliste esivanemate pildid pleekinud, ülisuurendatud puulutikate ja mütaritsikate portreed.

Käsivars vastutulelikult konksus, häbelik naeratus nõõpnina ja kollaste ringümarikkude klaassilmade ümber, herra präparaatori tsilinder peas, kummardus ühe enneveeputuse-

aegse külajütsi seisakus, kes ennast esimest korda elus päevapildistada laseb, üks laiskelajas nurgast, ümbritsetud tolgendavatest maonahkadest.

Saba Gangese hämarates kaugustes ja keha peapoolsed osad värskest lakeerima hakatult kiikas instituudi uhkus, kaheteist meetri pikune krokodill truuduseta kassipilgul läbi ühe vaueukse ruumi.

Professor Goclenius oli istet võtnud, nõõri kirjakinbu ümbert lahti harutanud ja sissejuhatavad read ümisedes läbi silmitsenud.

„Dateeritud on ta Bhutan'ist — Lõuna-Ida-Tiibetist 1. juuliga 1914. a. — nii siis neli nädalat enne sõja algust; kiri oli selle järele rohkem kui aasta teel,“ lisas ta siis kõvasti juure. Kolleega Johannes Skoper kirjutab siis muuseumis: „Rikkalikust saagist, mida ma korjasin oma pikal teekonnal läbi Assami seni veel tundmatule Bhutanimaale, teatan ma järgmine kord täielikumalt, täna aga ainult lühidalt ime-likkude sündmuste üle, mille tõttu ma ühe uue valge rohutirtsu“ — professor Goclenius näitas putuka peale pudelis — „üles leidsin, keda shamanid ebausklkkudeks otstarveteks kasutavad ja „phak'iks“ nimetavad, missugune sõna on söimunimi kõigele, mis eurooplasele ehk valgeraassilisele inimesele sarnaneb.

Nii siis: Ühel hommikul sain ma usurändajate käest, kes Lhassa poole teel olid, teada, et minu laagrikoha lähedal asuvat keegi väga kõrge, niinimetatud dugpa — üks terves Tiibetis kardetud kuradipreestritest, kes nende punastest mütsidest tunda ja kes tõendavad endid kärbseseenekuradi otsekohesed järeltulijad olevat. Igatahes pidada dugpad Tiibeti ürgvana bhons'ide usku olema, millest meie sama hästi kui midagi ei tea, ja ühe võõra raassi järeltulijad, kelle päritolu aegade hämarusse kadunud. Nimetatud dugpa, jutustasid mulle palverändajad ja keerutasid sealjuures ebausklkkus hirmus oma palveveskeid, olla samtsheh mitshebat, see on olevus, keda enam ei tohi inimeseks nimetada, kes „kõita ja vabastada“ võivat, kellel, lühidalt, võimise tõttu ajast ja

ruumist läbi näha, midagi maa peal ei ole, mis võimata korda saata. Olevat kaks teed, öeldi mulle, et neid astmeid mööda tõusta, mis viivad inimlikkusest välja: üks, valguse tee — ühinemine Buddhaga — teine vastand sellele — pahema käe rada, mille väravat tundvat ainult mõni sündinud dugpa, — tee täis õudust ja koledust. Niisugused „sündinud“ dugpad tulevat, kuigi väga harva, kõigi taevakaarte all ette ja olevat pea alati iseäranis vagade vanemate lapsed. „On, nagu poogiks pimeduse vaim“, ütles mulle palverändaja, kes mulle seda rääkis. „kihvise oksa pühaduse puu külge“, ja olevat ainult üks abinõu lapsest ära tunda, kas ta kuulub dugpade vaimlisesse liitu, või ei — see on, kui juuksepöörang peas läheb pahemalt poolt paremale poole, selle asemel, et ümberpöörduks minna.

Mina avaldasin kohe — puhtast uudishimust — soovi nimetatud dugpat näha, aga minu karavanijuhataja, kes ise idatiibetlane, pani kindlalt vastu. See kõik olevat tühi lori, dugpa'sid ei olevat Bhutani ümbruses üldse mitte, karjus ta alati, ka ei näitavat mõni dugpa, ja koguni samtshah mitshebat mõnele valgele eluilmale oma kunsti.

See mehe üliagar vastupanek läks mulle ikka kahtlasemaks ja tundidepikkuste risti ja põiki küsimistega sain ta käest niipalju teada, et ta ise bhons'ide usku on ja väga hästi teadvat — maaaurude punakast värvist, tahtis ta mulle ette luisata — et „pühitsetud“ dugpa läheduses olla.

„Aga ta ei näita sulle iial oma kunsti“, lõpetas ta igakord oma kõne.

„Miks siis mitte?“ küsisin viimaks.

„Sest et ta vastutust oma peale ei võta“.

„Missugust vastutust?“ pärisin edasi.

„Ta saavat segaduste pärast, mis ta sellega asjaolude korras sünnitab, jällegi uuestisündimise keeruses põimitud, kui mitte hullematki veel“.

See ergutas mind midagi lähemat bhons'ide usu üle teada saama ja ma küsisin sellepärast.

„Kas inimesel on sinu usu järele hing?“

„Jah ja ei“.

„Kuidas nii?“

Vastuseks võttis tiibetlane rohukõrre ja tegi sellesse sõlme.

„Kas kõrrel on nüüd sõlm?“

„Jah“.

Ta päästis sõlme jälle lahti.

„Ja nüüd?“

„Nüüd ei ole tal enam sõlme.“

„Just nii on inimesel hing ja ei ole.“ vastas ta lihtsalt.

Ma katsusin teisel teel omale tema vaadete üle pilti luua.

„Hea, oleta, sa oleksid sellelt koledalt vaevalt kämbalalaiselt mäesillalt, millest meie hiljuti üle tulime, sügavusse kukkunud, — kas oleks su hing edasi elanud või ei?“

„Ma ei oleks alla kukkunud!“

Ma katsusin temale teisiti juure pääseda, näitasin oma revolvrile: „Kui ma su nüüd surnuks laseksin, kas elaksid siis edasi või ei?“

„Sa ei saa mind surnuks lasta.“

„Siiski!“

„Siis katsu ometi.“

„Küll ma juba sellest hoidun,“ mõtlesin endamisi, see oleks mul kena lugu ilma karavanijuhita sellel mõõtmatul kiltmaal ümber eksida. Ta näis minu mõtteid aimavat

ja naeratas pilkavalt. Ma vaikisin silmapilgu.

„Sa ei saa „tahta“, algas ta äkki uuesti. „Sinu tahtmise taga seisavad soovid, sarnased, mida sa tunned, ja sarnased, mida sa ei tunne, ja mõlemad on tugevamad kui sina.“

„Mis on siis sinu usu järele hing“, küsisin ärritatult, „kas mul näituseks on hing?“

„Jah.“

„Ja kui suren, kas elab minu hing siis edasi?“

„Ei.“

Uptoo Sinclair,

loetavam Ameerika kirjanik. Tema romaanidest on mõned ka Eesti keele tõlgitud. Et ta miljardäride vastu väga teravalt välja astus, pandi ta vangi.

„Aga sinu, arvad sa, elab edasi kui sured?“

„Jah. Sest et mul nimi on.“

„Kuidas nimi? Mul on ometi kah nimi.“

„Jah, aga sa ei tunne oma tõsist nime, tähendab sul ei ole teda. See, mida oma nimeks pead, on ainult tühi sõna, mille su vanemad välja valisid. Kui magad, unustad tema; mina ei unusta oma nime, kui magan.“

„Aga kui surnud oled, ei tea sa teda ka enam“, vastasin temale.

„Ei, aga Isand teab teda ja ei unusta teda ja kui ta hüüab, tõusen jälle üles, aga ainult mina ja mitte keegi teine, sest ainult minul on minu nimi. Kellelgi teisel pole teda. See, mida sa oma nimeks nimetad, on paljudel teistel ka koos sinuga — nagu koertel...“ ümises ta põlglikult oma ette. Ma sain küll aru ta sõnadest, ei lasknud aga seda märgata.

„Keda mõtled sa „Isanda“ olevat?“ küsisin võimalikult vabalt.

„Samtshéh mitshebat.“

„Seda, kes siin lähedal asub?“

„Jah, aga ainult tema kajastus on siin lähedal; see, kes tõelikult on, on igal pool. Ta võib ka mitte kusagil olla, kui ta tahab.“

„Ta võib enese siis nägematuks teha?“ — vastu tahtmist pidin naeratama, — „sa arvad: kord on ta seespool ilmaruumi ja siis jälle väljaspool; kord on ta, ja siis jälle ei ole teda?“

„Nimi on ju ka ainult siis seal, kui teda nimetatakse ja ei ole enam, kui teda ei nimetata“, peatas mind tiibetlane.

„Ja kas võid näituseks sina ka kord „Isandaks“ saada?“

„Jah.“

„Siis on, tähendab, kaks „Isandat“, eks?“

Ma triumfeerisin salajas, sest, avalikult öeldes, pahandas mind selle mehe vaimline ninakus; nüüd sain ta lõksu, arvasin (minu järgmine küsimine oleks olnud: kui üks Isand tahab lasta päikesel paista ja teine vihmal sadada, kellele jääb siis õigus?) seda rohkem aga üllatas mind tema kummaline vastus: „Kui mina Isandaks saan, siis olen ma ometi samtshéh mitshebat. Või arvad sa, et võib kaks asja olla, mis üksteisele täiesti sarnased, ilma et nad üks ja sama oleks.“

„Ikkagi on teid siis kaks ja mitte üks; kui ma teid kohtaksin, oleksite kaks inimest ja mitte üks“, vastasin talle.

„Tiibetlane kummardus, otsis hulga maaslamavate kristallide hulgast ühe iseäranis läbi paistva ja ütles pilkavalt: „Hoi! see silma ees ja vaata seda puud seal: sa näed teda ju nüüd kahekordselt, eks ole nii? Aga kas on nad sellepärast kaks puud?“

Ma ei teadnud temale kohe midagi vastata, ka oleks mul raskeks läinud Mongooli keeles, mida meie tarvitama pidime, nii keerulise teema üle loogiliselt mõtteid vahetada: jätsin temale ta võidurõõmu. Seesmiselt ei jõudnud ma aga küllalt imestada selle vildakate kalmükisilmadega ja mustusest karjuva lambanahkse kasukaga poolmetslase vaimlise painduvuse üle. On midagi haruldast nendes Aasia kiltmaalastes, väliselt näevad nad välja kui loomad, aga puudutades nende hinge tuleb mõtetark nähtavale.

Ma haarasin jälle meie jutu alguspunkti kinni: „Sa arvad siis, et dugpa mulle oma kunsti ei näita — sest et vastutus teda segab?“

„Ei, kindlasti mitte.“

„Kui ma aga vastutuse oma peale võtan?“

Esimene kord selle aja sees, mil ma tiibetlast tundsin, sattus ta segadusse. Rahutus, mida ta vaevalt varjata sai, lendas üle ta näo. Metsik, mulle seletamatu julmus vaheldus kent-saka võidurõõmuga. Meie olime oma koosviibimise paljude kuude jooksul sagedasti nädalate kaupa mitmesuguste surmahädaohtudele silma vaadanud, olime üle kohutavate kuristikkude kõikuvatel ainult jalalaiustel bambussildadel sammunud, nii et mul määratust hirmust süda seisatas, olime kõrbetest läbi läinud ja pea jannu surnud, aga kunagi ei kaotanud ta ka minutikski oma sisemist tasakaalu. Ja nüüd? Mis võis olla põhjuseks, et ta korraga tasakaalu nii kaotas? Ma vaatlesin teda, kuidas tema peas mõtted üksteist taga kihutasid.

„Vii mind dugpa juure, ja ma tasun sulle rikkalikult“, katsusin ma teda võita.

„Ma mõtlen selle üle“, vastas ta mulle lõpuks.

Oli veel sügav öö, kui ta minu mu telgis äratas. Ta olla valmis, ütles ta.

Ta oli kaks karvast Mongooli hobust, kes mitte palju kõrgemad pole kui meie koerad, saduldanud ja meie sõitsime välja pimedusse.

Minu karavani inimesed lamasid kustuva haotule ümber sügavas unes.

Läksid tunnid ja meie ei vahetanud ühtki sõna; omapärane moshuse lõhn, mida Tiibeti stepid juuliöödel välja hingavad, ja rohu ühe-toniline sahin, kui hobuste jalad tast läbi pühivad, uinutas mind peaaegu nii, et selleks, et ärkvele jääda, pea ärapäõrmatult üles tähtede poole vaatasin, millel siin metsikul kiltmaal midagi leegitsevat, pahvatavat on, nagu põlevatel paberitükkidel. Miski erutav mõju õh-kub nendest, mis südame rahutusega täidab.

Kui hommikuhämarus üle mägede hiilis, märkasid, et tiibetlase silmad pärani lahti olid ja et nad pilgutamatult ühele punktile taevas vaatasid. Nägin, et ta vaim mujal viibis.

„Kas ta dugpa asukohta nii hästi tunneb, et ta teed pidadagi ei tarvitse“, küsisin temalt paar korda, ilma et vastust oleksin saanud.

„Ta tõmbab mind, nagu magneet rauda tõmbab“, ümises ta lõpuks raske keelega, nagu unest.

Isegi lõunaks ei peatunud meie, ikka uuesti kihutas ta oma hobust kiiremale käigule. Ma pidin sadulas oma tükikesed kuivatatud kitseliha ära sööma.

Vastu õhtut peatusime, palja künka ümber sõites, mingi fantastilise telgi lähedal, nagu neid Bhutan'is vahel näeb. Nad on mustad, ülevalt teravad, alt kuuekandilised ning üleskeeratud äärtega ja seisavad kõrgetel tagedel, nii et nad hiigla ämblikule sarnanevad, kes kõhuga maad puudutab.

Ootasid näha saada määrinud shamani, paagatud juuste ja habemega, üht nendest nõdrameelsetest ehk langetõbistest olevustest, kes mongoollaste ja tunguustlaste seas sagedased, kes endid kärbseseene leemest joovastavad ja siis vaimusid nägema arvavad ehk jälle arusaamatuid ettekuulutusi räägivad. Selle asemel seisis minu ees liikumatult keegi mees, tublisti kuus jalga pikk, silmatorkavalt kõhna kehaga, habemeta nagu oliiv-roheliselt helkides — värv, mida ma veel iialgi ühelgi inimesel näinud ei olnud, silmad viltu ja ebaloomulikult lahus üksteisest. Mingi täiesti tundmatu inimraassi tüüp.

Tema huuled, nagu näonahkki, olid kortsudeta, nagu portselaanist, teravpunased noateraõhukesed ja tugevasti painutatud — iseäranis tugevasti ülestõmmatud suunurkadega, nagu halastamatu, tarretunud naeratuse mõjul, nii et nad näisid, kui oleksid nad peale maalitud.

Ma ei suutnud oma pilku dugpalt pöörata — kaua mitte — ja kui ma nüüd selle peale tagasi mõtlen, võiksin vast öelda: tulin omale ette, nagu laps, kelle hing kinni jääb ehmatusest, kui ta äkki pimedusest näeb ilmutavat kohutava maski.

Peas oli dugpal vastu pealage olev punane müts ilma ääreta, muidu aga kattis teda kuni pahkludeeni hinnaline kasuk oraanshollaseks värvitud soobelist.

Tema ja mu saatja ei vahetanud ühtki sõna, siiski arvan, et nad salajaste märkidega rääkisid, sest ilma küsimata, mis ma temalt tahan, ütles dugpa ootamatult, et ta valmis on mulle näitama, mida soovin, kuid ma pidavat kindlalt

kõik vastutused, kui ma neid ei tunnegi, enese peale võtma.

Ma teatasin muidugi kohe oma valmisolekust.

Ma pidada selle tõenduseks pahema käega maad puudutama, nõudis ta.

Tegin seda.

Vaikides läks ta siis vähe maad eemale ja meie järgnesime talle, kuni ta meid maha istuda lasi.

See oli lauasarnane kõrgustik, mille äärele meie asetusime.

„Kas mul ei ole mingit valget rätikut?“

Otsisin asjatult oma taskutes, leidsin aga kuuevoodri vahelt ainult vana, pleekinud, kokkupandava Euroopa kaardi (olin teda nähtavasti tervel mu pikal Aasia reisil enesega kannud), laotasin ta meie vahele ja seletasin dugpale, et see joonistus on mu kodumaa pilt.

Ta vahetas kiire pilgu minu juhiga ja jällegi nägin tiibetlase näos põlgusküllast kurjusilmet helkimas, mida juba õhtul enne seda olin märganud.

Kas ma ei sooviks rohutirtsude nõidust näha?

Noogutasin ja silmapilk oli mul selge, mis tuleb: tuntud võte — putukate väljakutsumine maast vilistamise ehk millegi sarnase läbi.

Õigus, ma polnud eksinud: dugpa lasi kuulda tasast metallilist sirtsumist (nad teevad seda väikese hõbedasest kuliusega, mida nad peidetult enesega kannavad) ja kohe tuli mul last nende peidurgastest hulk rohutirtse ja ronisid valgele kaardile.

Ikka rohkem ja rohkem.

Lugemata.

Pahandasin juba, et sarnase hariliku viguri pärast, mida Hiinas sagedasti küllalt näinud olin, nii vaevarikka sõidu ette võtsin, aga mis ma edasi nägin, tasus mulle rikkalikult: rohutirtsud ei olnud mitte üksi teadusliselt täiesti uued erandid — sellega enesest juba huvitavad küllalt — nad toimisid ka lõpmata huvitavalt. Vaevalt olid nad kaardile asunud, looksid esiteks plaanitult ringi ja moodustasid siis rühmad, kes üksteist umbusklikult silmitsesid. Äkki langes kaardi keskele vikerkaarivärviline valguslaik (tema sünnitajaks oli klaasprism, mille dugpa vastu päikest hoidis, nagu ma ruttu tähele panin) ja mõni sekund hiljem oli seni rahulikkudest rohutirtsudest kuhi üksteist kõige vastikumal kombel purustavaid putukaid saanud. Vaade oli nii jälg, et ma teda kirjeldada ei suuda. Tuhandete ja tuhandete tiibade surin sünnitas kõrge, laulva hääle, mis mul luust ja lihast läbi tungis, kriiskamise, segatud pör-

RÄTSEPAÄRI M. ANDREESEN

TALLINN, RATASKAEVU T. 14-4. KÕNETR. 17-54

Teatan oma austatud tellijatele, et olen saanud VEEL suurema partii S U V E Ü L I K O N N A - ja P A L I T U R I I D E I D.

AUSTUSEGA M. ANDREESEN.

guliku viha ja surmapiinaga, nii et ma seda ial ei unusta.

Paks rohekas vedelik imbus hunniku alla.

Ma käskisin dugpal silmapilk peatuda — ta oli prismi aga ära peitnud, ja kehtis ainult õlgu.

Asjatult katsusin rohutirtse kepiga üksteisest lahutada: nende maruhoogne tapmishimu ei tunnud enam piire.

Ikka uued parved tulid juure ja muutsid selle rappuva, võika hunniku kõrgemaks ja kõrgemaks — mehe kõrguseks.

Ringi oli maapind elav nendest hullunud putukatest. Valkjas, üksteise vastu pigistatud mass, kes keskkoha poole tungis, oli aetud ainult ühest mõttest: tappa, tappa, tappa.

Mõned rohutirtsud, kes poolpurustatult hunnikust maha kukkusid ja enam üles ronida ei suutnud, surmasid endid ise oma tangidega.

Surisev häälm muutus vahetevahel nii kõvaks ja kohutavalt teravaks, et kõrvad kinni hoidsin, sest arvasin mitte enam vastu pidada suutvat.

„Jumalale tänu, lõpuks jäid loomad ikka vähemaks ja vähemaks; juureronivad parved näisid hõredamaks jäävat ja lõppesid viimaks päriselt.“

„Mis teeb ta nüüd veel?“ küsisin tiibetlaselt, kui nägin, et dugpa nägugi ei teinud, et järele jätta, pigemini teravalt oma mõtteid millegi peale koondada püüdis. Ta oli oma ülemise huule kõrgele tõmmanud, nii et ma tema teravaksihutatud hambaid selgesti nägin. Nad olid pigimustad, arvatavasti maal pruugiksolevast areca pähkla närimisest.

„Ta köidab ja vabastab“, kuulsin tiibetlast vastavat.

Olgugi, et enesele kogu aja kordasin, et need ju ainult putukad olid, kes siin oma surma leidsid, tundsin enese siiski äärmuseni põrutatud ja minestusele ligi ning häälm kõlas, nagu tuleks ta kusagilt kaugelt: „Ta köidab ja vabastab.“

Ma ei saanud sellest aru, mis see tähendas, ja ei saa täninigi; ei sündinud ka midagi enam, mis silma oleks paistnud. Miks aga sellest

hoolimata, võib olla tundide viisi — ma ei tea seda enam — istuma jäin? Tahtmine tõusta oli mulle teadvusetult tulnud, ma ei saa seda teisiti nimetada.

Pikkamisi vajus päike ja maastik ning pilved omasid selle kariuva punase ja oraanshkolase ebatõenäolise värvi, mida igäiks tunneb, kes kord Tiibetis on olnud. Pildi muljet võib võrrelda Euroopa laatadel rändavate loomajade barbaarselt maalitud telgiseintega.

Ma ei saanud sõnadest lahti: „Ta köidab ja vabastab:“ pikkamisi omandasid nad midagi kohutavat mu peajus. — ettekuutuses muutus tõmblev rohutirtsude hunnik miljoniteks surevateks soldatiteks. Millegi mõistatusliku kohutava vastutustunde lasu, mis mulle veel õinavam oli, et asjatult tema juurt otsisin, kägistas mind.

Siis jälle näis mulle, kui oleks dugpa äkki kadunud ja seisaks tema asemel — tulipunane ja oliivroheline — tiibetlaste sõjajumala vastik kuju.

Võitlesin kujutustega, kuni mul paljas tõde jälle silmade ees oli, aga see polnud mulle küllalt tõde: aurud, mis maapinnast tõusid, kaugel horitsondil asuvate hiiglamägede sakilised liugustikkude tipud, dugpa oma punase mütsiga, ma ise pool Euroopa, pool Mongooli riietes, siis see must telk ämblikujalgadega — kõik see ei võinud ju ometi tõeliselt olla! Tõelikus, ettekujutus, nägemus, mis oli tõesti, mis näis?

Hiljem palju hiljem — koduteel —, kasvas see sündmus mu mälus kui lokkav kihvtine taim, mida asjata välja kiskuda tahad.

Õösel, kui ma magada ei saa, ärkab minus hilju hämmustav aimus, mida peaks tähendama lause: „Ta vabastab ja seob“, ja ma katsun teda lammata, et ta sõnadeni ei jõuaks, nagu laialipahvatavat tuld tema algidus lammata püütakse. Aga ei aita midagi, et end kaitsen — vaimus näen, kuidas surnud rohutirtsude hunnikust punakas suits kerkib ja pilvedeks kujuneb, mis taevast tumestades, nagu monsuni hirmupildid lääne hõljuvad.

Ja ka nüüd, kui seda kirjutatan, haarab ta minust kinni, — ma — ma — — —“

„Siin näib kiri äkki katkestatud olevat“, lõpetas professor Goclenius. „kahjuks pean teile nüüd teatama, mis ma Hiina saatkonnas meie armsa kolleega Johannes Skoperi ootamatust surmast kauges Aasias — — —“ professor ei saanud jätkata, koosistujate valjud hüüded segasid teda: „Uskumatu, rohutirts elab ju veel; nüüd vaata järele! Uskumata! Kinni püüda! Ta lendab ära!“ karjusid kõik metsikult läbisegi. Lõvilakaga õpetlane oli pudelikese ava-

nud ja nähtavasti surnud putuka välja raputanud.

Silmapiilk hiljem lendas rohutirts aknast välja aeda ja koosviibijad tormasid suures õhinas, et teda kinni püüda. Joostes uksele vana muuseumi teenri Demetriuse, kes midagi aimamata sisse tuli, et lampi süüdata, peaaegu ümber.

Pead vangutades vaatas vanakene läbi

trellakna, kuidas nad väljas liblikavõrkudega ringi jooksid. Siis vaatas ta üles hämarduva õhtutaeva poole ja ümises: „Missugused imeelikud kujud neil pilvedel sel kolel sõjaaastal ometi on! Seal näeb üks jälle praegu välja, kui mees rohelise näo ja punase mütsiga; kui ta silmad mitte nii kaugel üksteisest ei seisaks, oleks ta peaaegu nagu inimene. Tõesti, võiks veel ebausklikuks saada vanul päevil.“

N A L I.

Lühikese nägemisega matkajad.

„Näe, söber, siit läheb ju palju otsem tee, milleks meil veel hakata minema pikka mäeteed!“ — — —

Kokaraamatu süü. Mees: „Täna ei maitse see toit sugugi.“

Naine: „Miks sa mulle siis nii odava kokaraamatu ostsid.“

*

Ka põhjus. A: „Teie ei tohiks nii hirmsasti juua — juba oma laste pärast.“

B: „Just nendele tahan ma kohutavaks eeskujuks olla.“

*

Torkav. Naine: „Alfred, kas sa mind siis ka veel armastad, kui ma vanaks ja inetuks lähen?“

Mees: „Ole mureta. Vanaks lähed sa küll, aga inetumaks ei saa sa enam minna.“

*

Lapselik. Laujanna on laulu lõpetanud, saalis kostab tormine kiiduavaldu, mis lõppeda ei taha, nii et laujanna laulu kordama peab.

Grete, kes esimest korda kontserti kuuleb: „Ta laulis ju üsna hästi, miks peab ta seda siis veel kord tegema?“

*

Etteheide. Herra: „Pole teile midagi anda, mul pole enesegi midagi.“

Kerjus: „No miks ei tööta teie siis?“

*

Uudishimulik. „Nii? Loomaarsti korter on siis maja teisel korral? Õelge mulle ometi, kuidas saavad inimesed haigeid lehma ja hobuseid sinna üles viia?“

„Taevas tule appi! Nüüd tallavad need oma naelutatud saabastega mu puhtal pesul ringi!“ — — —

Advokaadi juures. „Tahaksin enese mehest lahutada lasta.“

„Nii, miks siis?“

„Mu mees on hull.“

„Oli ta seda juba teie abielluastumisel?“

„Oo, siis olin seda mina!“

*

Hädaohus. Ema: „Hansuke, ära ometi nii pööraselt majas ringi torma, võid kukkuda ja haiget saada!“

Hans: „Kui ma aga ruttu ei jookse, võin ka haiget saada — isa ajab mind vitsakimbuga taga.“

*

Sportiharrastus. Herra: „Koht on väga hea. Siit on suurepärase ülevaade üle kogu spordiplatsi.“

Daam: „Vilets! Ma ei näe ju sugugi publikumi!“

*

Kergemeelsus. „Täna öösel nägin unes, et uisutasin meie tiigil.“

„Missugune kergemeelsus, laps, nüüd, mil jää tiigil alles nii õhuke!“

*

Ei aita miski. Proua: „Kuidas, mõne viletsa kolmesaja marga pärast keeldus kaupmees kaupa võlgu andmast.“

Teenija: „Ei, isegi teie ausa näo pärast ei usaldanud, armuline proua, mul oli teie päevapilt kaas.“

Vastutulelik. Maalikunstnik: „Ainult kümme tuhat marka pakute mu maali eest — nii palju maksab juba üks lõuend.“

Ostja: „Hea. Lisan juure veel tuhat marka — värvi eest.“

Laialt tuntud nimi. „Kuulsin, teie tulevane mees olevat kunstnik; on ta nimi laialt tuntud?“

„Oo ja, ta nimi on Meier.“

Vana harjumus. „Kuis olete rahul uue kirjutusmasinaga?“

„Jah, ta on küll praktiline ja töötab hästi, kuid kõrva taha ei saa pista.“

Vangimajas: „Teilt on, herra direktor, nagu kuulsin põgenenud vang, keda kümme aastat vangis hoidsite. Kas olete samme astunud ta tabamiseks?“

„Ei! Praegustes oludes ei tunne ta ennast kindlasti kuigi mõnusasti ja tuleb isegi tagasi.“

Mälestusega on lugu tihti, nagu momentülevõttega: Sageli leiad pildilt juhusliku võõra, keda näha ei tahtnudki.

„Meie väike Hans jookseb juba kaks kuud.“

„Ah tõesti! Kas ta ära ei väsi?“

Ameerika nali: „Vabandage, mu herra, te istute vist minu kübaral?“

„Kas teil on kõva või pehme kübar?“

„Pehme.“

„Siis ei ole see teie oma.“

Iseugune varas. „Eila öösel ärkasin krabina peale üles ja nägin, kuidas keegi minu kuuetaskust rahakotti otsis. Haarasin ka juba padja alt revolvi, aga ei lasknud.“

„Miks?“

„Siis oleksin nüüd lesk olnud.“

Ei tea isegi. Professori proua: „Meheke, kas tead ka, sa pole mind kogu nädal suudelnud.“

Professor: „Jumala pärast, ma olen ju kogu nädal kedagi suudelnud. Kas võid aimata, kes see suudeldav küll olla võis?“

O S K A R V I I K M A N N I

KELLASEPAÄRI JA I. KLASSI TÖÖKODA

VIRU TÄN. NR. 15.

Äädikas

kõige kangem ja parem on igalpool saada.
Ostu juures nime tähele panna!

Vennad KANT.

UUK,

Narva mnt. 4.
Tallinnas.

Naine elukutses ja kodus. A: „Kas see ilus masina-kirjutajanna, kellele te dikteerisite, veel alles on?“

B: „Jah, on küll. aga nüüd dikteerib tema — ma kosisin ta.“

Mark Twaini kihlvedu. Kuulus inglise kirjanik, Mark Twain, vedas kord kihla kellegi õpetajaga ja üt es, et tal on raamat, kus tänane õpetaja kõne sõna sõnalt sees on... Teisel päeval saab õpetaja Twainilt raamatu, kus kõne sees peab olema, ja vaevalt oli õpetaja raamatu pealkirjale pilgu heitnud, kui loeb: sõnaraamat.

Kirjavastused.

K. E. Tartus. Arvustus J. K. romaani üle liig pealiskaudne. Jääb avaldamata.

A. K. T—maal. Visand „Öösel“ ja „Napoleoni armastus“ ei lähe; tarvitame Teie saadetustest ainult mõne nalja.

R. A—bo. „Kolm laastu“ ei kõlba.

L. L. P—s. „Kvadratusel prillid“ avaldame.

A. Valdek. Teie saadetusest ei kõlba midagi avaldamiseks.

O. S. „Kosmi aladus“ jääb avaldamata.

V. H—t. Tartus. Teie ei mõista veel tõlkida. „Uninägu“ kõlbmata. „Elegia“ vilets.

H. M—g. R—as. Tõlked Tagorest ei lähe. Farrère'i novell ilmub.

A. R—g. Tartus. „Hariliku tekstirea“ eest maksame väärtuse järele harilikku tasu.

J. K—s. Toimetus ei ole kohustatud ei kõlbliselt ega juriidiliselt selle järele valvama, kust allikast autorid „Mõndasugust“ tõlkinud. On täiesti hukkamõistetav, kui keegi Teie tõlgitud „Mõndasugust“ plagieerinud. Aga Teie 1000-margalise või suurema „kahjutasu“ nõudmised ja muud kirjutused läksid paberikorvi.

Rigoletto. „Proloogi asemel“ ei kõlba meile; vahest ehk sellele lehele, kus ilmus teie ropp, maotu, inetu ja tühine kahtlustus-veste — „Kaks impotentsi“ — Eesti kirjanduse kohta. Kui hra M. seda Goethega algavat ja „Meie Matsiga“ lõppevat luuletust vastu ei võtnud, siis annab see tema maitsest head tunnistust. Ka see on hra M. kohta (kui see „hulguse välimusega“ hra tõesti tema oli, milles kahtleme) ainult heaks tunnistuseks, et tema uulitsalehe väljaandjalt 40 markagi ei saanud. Et Teile sellesama uulitsalehe väljaandja „ilusaid viiesajalisi“ peo peale ladus, on arusaadav: Teie olite talle kohane kaastööline.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

A. ADAMKA

Tallinn, Vana Posti tän. 2

Jalanõudekauplus.

Alati saadaval suures valikus kõige uuema moe järele jalanõusid — nii oma töökojas valmistatud kui ka väljamaa omi. Tellimised täidetakse korralikult, hinnad õiglased.

Kõige austusega A. Adamka.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda. Pikk tän. 2.

„AGU“

on loetavam Eesti ajakiri.

„AGU“ on sisuliselt kõige huvitavam ja mitmekesisem ajakiri.

„AGU“ on kõige pildirikkam ajakiri.

„AGU“ ilmub korralikult igal nädalal, tema kestev ilmumine on kindlustatud „PÄEVALEHE“ osaühisuse poolt.

„AGU“ toob ainult väärtuslikku ja kõlbulikku lugemismaterjali.

„AGU“ toob pilte tähtsamatest sündmustest, tegelastest ja kujutavast kunstist.

„AGU“ ei peaks üheski majas puuduma!

Tellige „AGU“ ja soovitage kõigile oma tuttavatele!

„AO“ tellimise hind: ühes kuus 120 mk.
kahes „ 240 „
kolmes „ 360 „
Üksiknumber 30 „

„AOS“ kuulutamine on kasulik, sest ajakirja, iseäranis pildiajakirja, ei visata kohe ära nagu ajalehte, vaid hoitakse alal ja võetakse mitmel korral kätte.

Nii on ajakirja kuulutusel **kestev mõju!**

Kuulutuste hind: 1 lehekülg 3500 marka
1/2 „ 1750 „
1/4 „ 875 „
1/8 „ 440 „
1/16 „ 220 „

Tellimisi ja kuulutusi võtab vastu „PÄEVALEHE“ ja ajakirja „AGU“
kontor Tallinnas, Pikk tän. 2.

Kirjade aadress: Tallinn, Pikk tän. 2, „Agu“.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus
(Päevaleht).

EESTI PANK

P E A P A N K

Tallinnas, Vabaduse puiestee nr. 3.

OSAKONNAD:

Tallinnas, Tartus, Pärnus, Viljandis, Narvas, Valgas, Rakveres, Võrus, Haapsalus, Petseris, Paides ja Kuressaares.

Põhikapitaal Mk. 250.000.000

Pank toimetab kõiki pangaoperatsioone kodu- ja väljamaal, nagu: võtab raha hoiule, diskonteerib vekslid ja annab laene kaupade, väärtpaberite ja vekslite kindlustusel, ostab väärtmetalle, ostab ja müüb välisvaluutat, võtab oma peale raha edasisaatmise ja dokumentide inkasso, annab välja maksutähti iga soovitava summa peale ja vahetab neid oma osakondades sularaha vastu j. n. e.

**Korrespondendid
kõik suuremad väljamaa pangad.**

Telegrammi-aadress:

EESTIPANK.

Telefonid:

President E. Aule	5-21	Operatsiooni-saal	6-20
Direktor J. Sihver	7-46	Välisvaluuta jsk.	59
Direktor L. Sepp	14-91	Kontokorrent jsk.	7-94
Osak. juh. Th. Pielbaum		Kaugekõnede tlf.	27-53
Inspektsiooni jsk.	27-38		